

Bekjempelse av korrupsjon i virksomheter med økonomisk formål

En komparativ analyse av hvordan forpliktelsene etter Europarådets sivilrettslige- og strafferettslige konvensjon mot korrupsjon om bekjempelse av korrupsjon i kommersielle virksomheter er implementert i norsk rett og The UK Bribery Act

---

Masteroppgave i rettsvitenskap ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen

Kandidatnummer: 185647

Veileder: Birthe Eriksen

Antall ord: 13 657

31. mai 2012

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	1
1.1 Korrupsjonsbekjempelse.....	1
1.2 Tema, avgrensning og problemstilling.....	2
2 Juridisk metode og presentasjon av korrupsjonslovgivningen i Norge og Storbritannia.....	3
2.1 Juridisk metode for den komparative analysen.....	3
2.2 Rettsutviklingen i Norge.....	5
2.3 Rettsutviklingen i Storbritannia.....	6
2.4 En sammenliknende oversikt over korrupsjonslovgivningen i Norge og Storbritannia.....	7
2.5 Legislative hensyn.....	9
2.5.1 Prevensjonshensynet.....	9
2.5.2 Begrepet selvregulering.....	10
3 Komparativ analyse av norsk rett og The UK Bribery Act om bekjempelse av korrupsjon i kommersielle virksomheter.....	11
3.1 Hvilke rettssubjekter omfattes av bestemmelsene?.....	11
3.1.1 Arten av rettssubjekter.....	11
3.1.2 Bestemmelsenes stedlige virkeområde.....	11
3.2 Hvilke korrupsjonshandlinger omfattes av bestemmelsene?.....	13
3.3 Tilknytningskravet.....	15
3.3.1 Innledning.....	15
3.3.2 Det personelle tilknytningskravet.....	15
3.3.3 Det funksjonelle tilknytningskravet.....	17
3.4 Selvregulering som reguleringsmekanisme.....	17
3.4.1 Hvordan selvregulering er anvendt som reguleringsmekanisme i straffeloven § 48a jf. § 48b, skadeserstatningsloven § 1-6 og UK Bribery Act seksjon 7.....	17
3.4.2 Krav til selvregulering etter norsk rett og UK Bribery Act seksjon 7.....	19
3.4.2.1 Innledning.....	19
3.4.2.2 Krav til selvregulering for å oppfylle vilkåret om «adequate procedures» i The UK Bribery Act seksjon 7.....	20
3.4.2.3 Hvilke krav til selvregulering kan utledes av norsk rett?.....	21

2.4.2.3.1.Hvilke metodiske krav stilles til den gjennomførte selvregulering etter norsk rett?.....	23
2.4.2.3.2 Hvilke kvalitative krav stilles til den gjennomførte selvreguleringen etter norsk rett?.....	24
4 En avsluttende vurdering av rettstilstanden: Bør Norge i likhet med Storbritannia vedta en ny straffebestemmelse om bekjempelse av korrupsjon i kommersielle virksomheter etter mønster fra The UK Bribery Act seksjon 7?.....	25
5 Oppsummering.....	30
6 Litteraturliste.....	31

1. Innledning

1.1 Korrupsjonsbekjempelse

«Korrupsjon truer rettsstaten, demokratiet og menneskerettighetene, undergraver godt styresett, billighet og sosial rettferdighet, vrir konkurransen, hindrer økonomisk utvikling og utgjør en fare for stabiliteten i demokratiske institusjoner og samfunnets moralske grunnlag»¹

Korrupsjon er ikke et nytt fenomen. Praksisen med å betale skjulte provisjoner er like gammel som verdenshandelen, og bestikkelser var allerede på 1600-tallet forbudt i Europa. Med globaliseringen har imidlertid korrupsjonen skiftet målestokk – den er ikke lengre individuell, men systematisk, og korrupsjonsbeløpene er enorme.²

Alvorligheten og skadevirkningene av korrupsjon har fått stadig større oppmerksomhet, og det har skjedd en betydelig rettsutvikling på korrupsjonsområdet, både nasjonalt og internasjonalt, de siste årene. I USA startet denne rettsutviklingen allerede på 70-tallet. Som følge av «Lockheed-skandalen», der det ble avdekket at det amerikanske selskapet Lockheed Aircrafts hadde bestukket offentlige tjenestemenn i en rekke land for å sikre kjøpskontrakter for egne fly, vedtok amerikanske myndigheter streng korrupsjonslovgivning i US Foreign Corrupt Practices Act (FCPA) for å forhindre bestikkelser og sikre rettferdig konkurranse blant amerikanske selskaper i utlandet.³

For å få handelsbalansen i likevekt under den økonomiske krisen på 70-tallet var imidlertid bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn på samme tid både lovlig og fradragsberettiget i skatten i mange europeiske stater.⁴ I Norge var dette regelen helt frem til siste halvdel av 90-tallet.⁵ Amerikanske myndigheter har derfor, hovedsakelig gjennom den internasjonale organisasjonen OECD, arbeidet for at korrupsjon i internasjonale forretningsforhold skal være ulovlig også for andre lands selskaper, og vært en betydelig pådriver i det internasjonale anti-korrupsjonsarbeidet.

I Europa er det hovedsakelig i det siste tiåret at det har funnet sted en tilsvarende rettsutvikling på korrupsjonsområdet som i USA. Denne rettsutviklingen er i stor grad et resultat av det mellomstatlige arbeidet i de internasjonale og regionale organisasjonene OECD, FN og Europarådet, og implementeringen av korrupsjonskonvensjonene disse organisasjonene har vedtatt.

OECD-konvensjonen har kun som formål å bekjempe korrupsjon i internasjonal forretningsvirksomhet, og er derfor begrenset til at medlemsstatene er forpliktet til å vedta straffelovgivning mot bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn. FNs konvensjon mot korrupsjon av 31. oktober 2003, samt Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon av 27. januar 1999 sammenholdt med Europarådets sivilrettslige konvensjon mot korrupsjon av 4. november 1999, omhandler derimot flere sider av korrupsjonsproblematikken enn OECD-konvensjonen. Disse tar sikte på en mer helhetlig og

---

1 Se avsnitt fem i fortalen til Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon i den norske oversettelsen av konvensjonen i Ot.prp.nr. 78 (2002-2003) s. 64.

2 Joly (2004) s. 5-6.

3 Søreide (2011) s. 26-27.

4 Joly (2004) s. 5-6.

5 Kvamme (2011) s. 12.

omfattende bekjempelse av korrupsjon. Ettersom FNs konvensjon først ble vedtatt i 2003, er det Europarådets strafferettslige- og sivilrettslige konvensjon mot korrupsjon fra 1999 som har hatt størst betydning for den rettsutviklingen som har funnet sted på korrupsjonsområdet i mange europeiske stater, herunder Norge og Storbritannia, det siste tiåret.

Europarådets strafferettslige- og sivilrettslige konvensjon pålegger de kontraherende stater å vedta ikke bare strafferettslige, men også sivilrettslige reguleringsmekanismer for bekjempelse av korrupsjon. Eksempler på slike sivilrettslige reguleringsmekanismer er blant annet erstatningsansvar for skade voldt ved korrupsjon, at virksomheter selv iverksetter interne organisatoriske tiltak med sikte på å forebygge korrupsjon og rettsvern for arbeidstakere som varsler om korrupsjon. Utviklingen mot en mer aktiv bruk av slike sivilrettslige reguleringsmekanismer er et resultat av en erkjennelse av at tradisjonelle strafferettslige regler kommer til kort alene i kampen mot korrupsjon.⁶ I fortalen til Europarådets sivilrettslige konvensjon mot korrupsjon fremheves det at sivilretten er et viktig bidrag i kampen mot korrupsjon, og det er idag en økt internasjonal erkjennelse av at et samspill mellom straffe- og sivilrettslige reguleringsmekanismer er nødvendig for en effektiv forebygging og avdekking av korrupsjon.⁷

Konvensjonene etablerer en felles rettslig overbygning på korrupsjonsområdet som de kontraherende stater er forpliktet til å implementere i nasjonal rett. Det internasjonale arbeidet har i Norge resultert i nye lovbestemmelser for bekjempelse av korrupsjon på både straffe- og sivilrettens område. Korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven⁸ §§ 276a til 276c samt bestemmelsen i skadeserstatningsloven⁹ § 1-6 om erstatningsansvar for skade som følge av korrupsjon, er alle et direkte resultat av implementeringen av forpliktelsene etter Europarådets straffe- og sivilrettslige konvensjon mot korrupsjon. Med dette har det funnet sted en betydelig styrking av kampen mot korrupsjon i Norge det siste tiåret. Etter omfattende kritikk av tidligere britisk rett på korrupsjonsområdet ble det som følge av det internasjonale arbeidet endelig også vedtatt en ny straffelov mot korrupsjon, The UK Bribery Act, i Storbritannia i 2011.

1.2 Tema, avgrensning og problemstilling

Temaet for denne avhandlingen er bekjempelse av korrupsjon i virksomheter med økonomisk formål. Norge og Storbritannia har i utgangspunktet valgt å implementere de internasjonale forpliktelsene relativt likt i sin nasjonale rett. Når det kommer til forpliktelsene som gjelder bekjempelse av korrupsjon begått på vegne av virksomheter med økonomisk formål, har imidlertid Norge og Storbritannia valgt å implementere forpliktelsene etter Europarådets strafferettslige- og sivilrettslige konvensjon mot korrupsjon svært forskjellig.

The UK Bribery Act inneholder i alt fire straffebud. Tre av disse er i stor grad en videreføring av eldre

---

6 Taraldset (2011a) s.6.

7 Se avsnitt seks i fortalen til Europarådets sivilrettslige konvensjon om korrupsjon i den norske oversettelsen av konvensjonen i Ot. Prp.nr.73 (2006-2007) s. 63.

8 Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 (straffeloven). I det følgende vil denne, og ikke den nye straffeloven av 2005 bli lagt til grunn, ettersom straffeloven av 2005 enda ikke har trådt i kraft. De aktuelle straffebestemmelsene for denne avhandlingen har imidlertid i stor grad blitt videreført i samme form og innhold i straffeloven av 2005.

9 Lov om skadeserstatning av 13. juni 1969 nr. 26 (skadeserstatningsloven).

britisk rett, og gjelder straff for fysiske personer for ulike former for korrupsjon. I lovens seksjon 7 er det imidlertid inntatt en banebrytende ny straffebestemmelse som retter seg spesielt mot korrupsjon begått på vegne av kommersielle virksomheter. I denne bestemmelsen har britisk lovgiver valgt å implementere en sivilrettslig reguleringsmekanisme som i samspill med tradisjonelle strafferettslige reguleringsmekanismer skal sikre en effektiv forebygging av korrupsjon begått på vegne av kommersielle virksomheter.

Det tradisjonelle skillet mellom sivil- og strafferetten er derimot i stor grad opprettholdt i norsk rett. Den alminnelige foretaksstraffbestemmelsen i straffeloven § 48a, jf. § 48b som vedtatt i 1991 gir hjemmel for å straffe et «foretak» for enhver lovovertrødelse, herunder korrupsjon, på foretakets vegne, og ble ved ratifisering av Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon ansett å oppfylle forpliktelsene etter konvensjonen.¹⁰ Bestemmelsen ble derfor videreført uten endringer, og sivilrettslige reguleringsmekanismer for en effektiv bekjempelse av korrupsjon er lite fremtredende i den norske alminnelige foretaksstraffbestemmelsen. I stedet valgte norsk lovgiver å innta en tilsvarende sivilrettslig reguleringsmekanisme som i The UK Bribery Act seksjon 7 i sivilretten, i den nylig vedtatte bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 1-6.

Den felles internasjonale overbygningen og den ulike reguleringen på området gjør en komparativ analyse av hvordan korrupsjon i virksomheter med økonomisk formål bekjempes etter norsk rett og The UK Bribery Act både aktuell og interessant. Ettersom korrupsjon begått på vegne av kommersielle virksomheter utgjør en betydelig del av korrupsjonsproblemet og dermed står sentralt i det internasjonale anti-korrupsjonsarbeidet, og dessuten er det rettssubjektet som omfattes av The UK Bribery Act seksjon 7, vil jeg i denne avhandlingen begrense den komparative analysen til bekjempelse av korrupsjon i virksomheter med økonomisk formål, i det følgende omtalt som kommersielle virksomheter.

Avslutningsvis vil jeg drøfte om det i Norge bør vedtas en ny straffebestemmelse som i likhet med The UK Bribery Act seksjon 7 retter seg spesielt mot korrupsjon begått på vegne av kommersielle virksomheter, der sivilrettslige reguleringsmekanismer aktivt tas i bruk for en effektiv forebygging og avdekking av korrupsjon.

2. Juridisk metode og presentasjon av korrupsjonslovgivningen i Norge og Storbritannia

2.1 Juridisk metode for den komparative analysen

Den engelske rettskulturen¹¹ tilhører common law-tradisjonen, mens den norske rettskulturen, sammen med de øvrige nordiske rettskulturene, tradisjonelt har blitt klassifisert som en del av civil law-tradisjonen. En komparativ analyse av norsk og britisk rett kan derfor fremstå som en stor utfordring. De nordiske rettskulturene blir imidlertid stadig oftere omtalt som en egen rettstradisjon, den nordiske rettstradisjonen, som har egne, felles særtrekk, forskjellig fra andre civil law-land.¹² Som i common law-tradisjonen, utgjør blant annet rettspraksis og prejudikater en sentral rettskilde, og nordisk rettslig

---

10 Se Ot.prp.nr.78 (2002-2003) s. 37.

11 Se Sunde (2010) s. 14-15 som bruker begrepet rettskultur for å beskrive det som utgjør retten i et land.

12 Se blant annet *Nordic Law - Between Tradition and Dynamism* (2007) og Bogdan (2003) s. 81-82 med videre henvisninger.

tenkning blir omtalt som mer pragmatisk og praktisk orientert enn tysk og fransk rett.¹³ På tross av at de nordiske rettskulturene har mer til felles med kontinentaleuropeisk rett enn common law-tradisjonen, er ulikhetene mellom den norske og den britiske rettskulturen altså ikke så store som tradisjonelt antatt.

Dette forsterkes ved at mange hevder at vi med internasjonaliseringen av retten og en stadig større europeisk integrasjon, beveger oss mot en felles europeisk rettskultur.¹⁴ Dette gjør seg særlig gjeldende på korrupsjonsområdet, der det eksisterer en felles internasjonal overbygning. På tross av at lovgiver ved implementeringen av de felles internasjonale reglene kan ha gjort ulike valg i det enkelte land, har norsk og britisk rett på korrupsjonsområdet derfor store likhetstrekk.

Det grunnleggende metodiske prinsippet i komparativ rett er funksjonalitet, og den funksjonelle metode vil være utgangspunktet for den mikrokomparative analysen av norsk og britisk rett jeg her vil foreta.¹⁵ Den funksjonelle metode innebærer at det tas utgangspunkt i et enkeltproblem, i dette tilfellet korrupsjon begått på vegne av kommersielle virksomheter, for så å undersøke hvordan dette problemet er løst i de landenes rett som sammenlignes.¹⁶ Den funksjonelle metode etablerer imidlertid kun en ramme og et utgangspunkt for den komparative analysen. Mer konkret vil den mikrokomparative analysen her gripes an ved å legge til grunn den analytiske metode.¹⁷ Metoden innebærer at det ikke foretas en separat redegjørelse, men en fortløpende sammenlikning, av hvordan korrupsjon i kommersielle virksomheter bekjempes i henholdsvis norsk og britisk rett. Med dette vil gjentakelser unngås, og likheter og forskjeller trer tydeligere frem.

Når norsk rett skal klargjøres, vil alminnelig rettskildelære legges til grunn for tolkningen. På korrupsjonsområdet er det grunn til å fremheve at Norges internasjonale forpliktelser er en viktig rettskilde ved tolkningen av norsk rett. Her er presumsjonsprinsippet, som innebærer at norsk rett presumeres å være i samsvar med Norges internasjonale forpliktelser, en viktig underliggende premisse for den komparative analysen.¹⁸

For tolkningen av The UK Bribery Act seksjon 7 vil lovens ordlyd stå sentralt. Ettersom loven er ny, knytter det seg enda ingen rettspraksis til bestemmelsen som kan bidra til å klarlegge gjeldende rett. I Storbritannia opereres det videre med et lignende presumsjonsprinsipp som i norsk rett, og Storbritannias internasjonale forpliktelser vil derfor også for tolkningen av The UK Bribery Act seksjon 7 være en viktig rettskilde.¹⁹ I britisk rett har forarbeider derimot ikke status som rettskilde. Britiske myndigheter har imidlertid offentliggjort en veiledning til The UK Bribery Act seksjon 7. Selv om denne veiledningen ikke er rettslig bindende, vil den trolig bli tillagt betydelig vekt i senere avgjørelser knyttet til seksjon 7. Veiledningen vil derfor også stå sentralt ved tolkingen av The UK Bribery Act i denne avhandlingen.

---

13 Se Bogdan (2003) s. 82 og s. 102.

14 Se blant annet Bogdan (2003) s. 80-81 og *Nordic Law - Between Tradition and Dynamism* (2007) s. 8.

15 de Cruz (2007) s. 228-229 og Lando (2004) s. 181-183.

16 Lando (2004) s. 182-183.

17 Lando (2004) s. 188.

18 Se blant annet Rt. 1984 s. 1175 (s. 1180).

19 Se Regjeringens nettsider, www.regjeringen.no publisert på

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/otprp/20022003/otprp-nr-45-2002-2003-/4/2/3.html?id=172819> (01.05.2012).

2.2 Rettsutviklingen i Norge

Som følge av at Norge ratifiserte Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon ble det i 2003 vedtatt nye straffebestemmelser mot korrupsjon i straffeloven §§ 276a til 276c. Straffebestemmelsene retter seg mot korrupsjon og grov korrupsjon i både offentlig og privat sektor, og såkalt ulovlig påvirkningshandel. De nye korrupsjonsbestemmelsene erstattet tidligere spredt og uoversiktlig norsk korrupsjonslovgivning som på enkelte punkter kom til kort i forhold til de krav som stilles i konvensjonen.²⁰

I 1991 ble det i straffeloven §§ 48a og 48b vedtatt en alminnelig foretaksstraffbestemmelse. Denne bygget lovteknisk og innholdsmessig på en rekke eldre foretaksstraffbestemmelser, og var et resultat av et ønske om å styrke foretaksstraffens preventive virkning, samt foreta en lovteknisk opprydning i de tidligere spredte reglene om foretaksstraff.²¹ I forbindelse med ratifikasjonen av Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon ble behovet for å endre den alminnelige foretaksstraffbestemmelsen fra 1991 vurdert. Det ble lagt til grunn at det verken var «ønskelig eller nødvendig» å endre de norske reglene om foretaksstraff «for å sikre gjennomføringen» av Norges forpliktelser etter konvensjonen.²² Den alminnelige foretaksstraffbestemmelsen i §§ 48a og 48b ble derfor videreført uten endringer, og er med dette ikke et resultat av Norges internasjonale forpliktelser på korrupsjonsområdet.

Bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 1-6 er derimot et direkte resultat av Norges internasjonale forpliktelser på korrupsjonsområdet. Før ratifiseringen av Europarådets sivilrettslige konvensjonen, som blant annet pålegger statene å sikre at personer som har lidt skade som følge av korrupsjon kan oppnå erstatning, ble det reist tvil om hvor langt den alminnelige bestemmelsen om arbeidsgiveransvar i skadeserstatningsloven § 2-1 rekker, og om bestemmelsen i tilstrekkelig grad ivaretok Norges forpliktelser etter konvensjonen.²³ Det ble derfor vedtatt en egen bestemmelse i skadeserstatningsloven § 1-6 om erstatningsansvar for skade voldt ved korrupsjon.

Group of States against Corruption (GRECO), et organ opprettet av Europarådet for evaluering og overvåkning av statenes implementering av Europarådets korrupsjonskonvensjoner, uttalte i en evalueringsrapport fra 2004 at de er positive til ansvaret for juridiske personer under norsk rett. Det ble her fremholdt at «against the background of Norway's traditionally low corruption rates, the sustained efforts that nevertheless continue to be made to prevent corruption are impressive, and as regards legal persons and corruption, the provisions of the Norwegian law meet the standards of (...) the Convention.»²⁴

Norge har derimot møtt kritikk fra Working Group on Bribery, OECDs organ for overvåkning og evaluering av statenes implementering av OECD konvensjonen.²⁵ Kritikken har vært rettet mot at § 48a er fakulativ, jf. «kan». Norske myndigheter har imidlertid forsikret OECD om at reglene om foretaksstraff som hovedregel vil bli anvendt i korrupsjonssaker.²⁶

---

20 Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 6.

21 Ot.prp.nr.27 (1990-1991) s. 3.

22 Ot.prp.nr.78 (2002-2003) s. 37.

23 Ot.prp.nr.73 (2006-2007) s. 29.

24 Se GRECO Second Evaluation Round, Evaluation Report on Norway 2004 s. 18.

25 Se OECD Phase 2 report on Norway 2004. s. 34-35 og s. 51.

26 Se NOU 2002:22 s.14.

2.3 Rettsutviklingen i Storbritannia

Allerede i 2000 erkjente britiske myndigheter behovet for en ny, enhetlig og moderne korrupsjonslovgivning og begynte arbeidet med en fundamental reform som kunne erstatte den tidligere gamle, spredte og til dels uoversiktlige retten på korrupsjonsområdet.²⁷ Flere forsøk på vedtakelse av en ny korrupsjonslov ble imidlertid forkastet eller utsatt før The UK Bribery Act endelig ble vedtatt i juli 2011, over ti år etter ratifiseringen av de internasjonale konvensjonene på korrupsjonsområdet.

Frem til vedtakelsen av The UK Bribery Act ble den tidligere retten på korrupsjonsområdet i Storbritannia sterkt kritisert, både nasjonalt og internasjonalt. Det er spesielt Working Group on Bribery som har rettet sterk kritikk mot Storbritannia for manglende implementering av de internasjonale forpliktelsene på korrupsjonsområdet. I en evalueringsrapport fra 2008 uttaler Working Group on Bribery at «the lead examiners are extremely disappointed and gravely concerned by the continuing lack of implementation» av tidligere anbefalinger om å vedta en ny moderne korrupsjonslovgivning.²⁸ GRECO har også uttalt at «the current legislation, which is drawn from a number of sources, would benefit from reform in order to provide fully coherent and consistent terminology and legal framework for corruption offences».²⁹

Også nasjonalt har det blitt fremmet sterk kritikk. I en rapport fra 1998 beskrev The Law Commission eksisterende britisk rett på korrupsjonsområdet som «obscure, complex, inconsistent and insufficiency comprehensive».³⁰ Ledende ansatte i Serious Fraud Office (SFO), som har ansvaret for etterforskningen av komplekse og alvorlig bedrageri- og korrupsjonssaker i Storbritannia, uttalte at det var alvorlige mangler i retten på korrupsjonsområdet og at dette etter deres syn «could preclude prosecution in important cases».³¹

Det er spesielt mulighetene til å holde juridiske personer ansvarlige for korrupsjon etter den såkalte «The identification theory», en langvarig ulovfestet foretaksansvarsregel i engelsk strafferett, som har blitt kritisert. Dette kan ha vært en medvirkende årsak til at den nyskapende og effektive bestemmelsen i The UK Bribery Act seksjon 7 ble vedtatt. «The identification theory» er hovedregelen for straff av selskaper ved overtredelser av straffebed som krever skyld, og går ut på at et foretak kan holdes ansvarlig for visse personers handlinger fordi disse handlingene anses som foretakets handlinger.³² Det følger imidlertid av rettspraksis at regelen kun omfatter handlinger som er begått av en begrenset krets av selskapets øverste ledelse som kan påføre selskapet ansvar.³³

I nasjonal teori har det blitt fremholdt at det i store moderne selskaper med komplekse organisasjonsstrukturer er tilnærmet umulig å utpeke et individ på tilstrekkelig høyt ledelsesnivå som oppfyller vilkårene for straff og som selskapet dermed kan identifiseres med.³⁴ Dette medfører at den ulovfestede regelen har et svært snevert anvendelsesområde, som gjør det svært vanskelig å få straffedømt

---

27 Se GRECO First Evaluation Round, Evaluation Report on the United Kingdom 2001 s. 4-5.

28 Se OECD Phase 2bis report on the United Kingdom 2008. s. 12.

29 Se GRECO Third Evaluation Round, Compliance Report on the United Kingdom 2010 s. 3.

30 Se GRECO Third Evaluation Round, Evaluation Report on the United Kingdom 2008 s. 15.

31 Se OECD Phase 2 follow-up report on the United Kingdom 2007 s. 6.

32 Høivik (2010) s. 161.

33 Se Høivik (2010) s. 162 med videre henvisning til blant annet avgjørelsene *Bolton Engineering Co Ltd v. Graham & Sons (1957) I QB 159* og *Tesco Supermarket Ltd. v. Natrass (1972) AC 153*.

34 Høivik (2010) s. 167.

særlig store selskaper med en kompleks organisasjonsstruktur på flere nivåer.³⁵

I en rapport fra 2008 uttalte Working Group on Bribery at «The Group (...) strongly regrets the uncertainty about the UK's commitment to establish an effective corporate liability regime in accordance with the Convention. Reforms are urgently needed and should be dealt with as a matter of political priority».³⁶ I denne sammenheng ble det fremholdt at kravene for å straffe juridiske personer prekluderte all sannsynlighet for ansvar for de fleste selskaper, og at loven i praksis var slik at tiltale ikke var mulig. På tidspunktet for rapporten hadde kun et selskap noensinne blitt tiltalt for bestikkelser siden Storbritannia vedtok korrupsjonslovgivning i 1906, og Storbritannia hadde på tidspunktet heller aldri sanksjonert et selskap for bestikkelser.³⁷ Representanter fra SFO informerte også arbeidsgruppen om at de anså dagjeldende rett om ansvar for juridiske personer for bestikkelser ineffektive og utilfredsstillende, og at det å finne nødvendig bevis for å tiltale et selskap var usannsynlig. På tross av at «The identification theory» fortsatt er gjeldende rett i Storbritannia, er det med dette svært trolig at det ikke vil bli denne ulovfestede regelen, men The UK Bribery Act seksjon 7 som vil bli anvendt for å holde juridiske personer ansvarlige for korrupsjon i fremtiden.

I forbindelse med vedtakelsen av The UK Bribery Act i 2011 uttalte daværende generalsekretær i OECD, Angel Gurría at «The OECD has highlighted the key role its members must play in the global fight against foreign bribery. With these tougher laws, the UK is now well placed to help lead this fight».³⁸ Mark Pieth, daværende styreleder i Working Group on Bribery uttalte ved samme anledning at «I'm pleased that the UK has made such progress. It sends out a strong message of its commitment to fight bribery and helps create a level playing field for firms competing internationally».³⁹

2.4 En sammenlignende oversikt over korrupsjonslovgivningen i Norge og Storbritannia

The UK Bribery Act inneholder som nevnt fire straffebud som i stor grad er en videreføring av eldre britisk rett. For det første er en fysisk person etter lovens seksjon 1 og 2 i likhet med den norske straffelovens § 276a strafferettslig ansvarlig for både det å gi eller tilby og det å kreve, motta eller akseptere en fordel, såkalt aktiv og passiv korrupsjon, i både offentlig og privat sektor. For det andre er bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn en egen straffbar handling etter The UK Bribery Act seksjon 6, mens en slik handling omfattes av den generelle straffebestemmelsen mot korrupsjon i straffeloven § 276a. I motsetning til seksjon 6 er imidlertid ikke § 276a begrenset til utenlandske offentlige tjenestemenn, den omfatter bestikkelser av enhver utenlandsk tjenestemann.

Også på sivilrettens område har norsk og britisk rett store likhetstrekk. Etter alminnelig avtalerett i både Norge⁴⁰ og Storbritannia⁴¹ anses avtaler om korrupsjon ugyldige, og alminnelige regler om varslervern som også omfatter varslings om korrupsjon finnes i både den norske arbeidsmiljøloven vedtatt i 2006 og den britiske The Public Interest Disclosure Act av 1998. En person som har lidt tap som følge av

---

35 Høivik (2010) s. 163.

36 Se OECD Phase 2bis report on the United Kingdom 2008 s. 4.

37 Se OECD Phase 2bis report on the United Kingdom 2008 s. 21.

38 Se www.oecd.org «OECD's Gurría welcomes passage into law of UK Bribery Bill». Pressemelding fra OECD den 8/4/2010, tilgjengelig på http://www.oecd.org/document/14/0,3746,en_2649_37447_44960206_1_1_1_37447,00.html (21.03.2012).

39 Ibid.

40 Ot.prp.nr. 73 (2006-2007) s. 47-51.

41 Se avgjørelsene *Re a Debtor* (1927) 2 CH 367 og *Logicrose Ltd V. Southend United Football Club Ltd* (1988) 1 WLR 1256.

korrupsjon kan også etter begge landenes rett oppnå erstatning for sitt tap. Mens Norge som nevnt har en egen bestemmelse om et slikt erstatningsansvar i skadeserstatningsloven § 1-6, kan skadelidte i Storbritannia oppnå erstatning etter alminnelige regler om at en domfelt kan bli dømt til å betale erstatning for tap lidt som følge av en straffbar handling, og etter alminnelig erstatningsrett.⁴² Vedtakelsen av The UK Bribery Act, og domfellelse for korrupsjon etter den nye loven vil dermed også ha betydning for skadelidtes muligheter for å oppnå erstatning for tap som følge av korrupsjon.

Når det gjelder bekjempelse av korrupsjon i kommersielle virksomheter, har Norge som nevnt videreført den alminnelige regelen om foretaksstraff i straffeloven §§ 48a og 48b. I § 48a (1) slås det fast at et foretak «kan» ilegges straff dersom «et straffebud er overtrådt av noen som har handlet på vegne av et foretak», og i § 48b regnes det opp en rekke ikke-uttømmende generelle momenter som er relevante i vurderingen av om det skal ilegges foretaksstraff i det konkrete tilfellet.

Med vedtakelsen av skadeserstatningsloven § 1-6 har Norge fått et viktig bidrag til bekjempelsen av korrupsjon i virksomheter. Bestemmelsen slår blant annet fast at «den som har lidt skade som følge av korrupsjon, kan kreve erstatning» fra både den ansvarlige og dennes «arbeidsgiver». Dersom arbeidsgiver «påviser at det er truffet alle rimelige forholdsregler for å unngå korrupsjon og ansvar heller ikke vil være rimelig etter en samlet vurdering av omstendighetene i saken» blir han imidlertid fri dette erstatningsansvaret.

Med vedtakelsen av The UK Bribery Act seksjon 7 har Storbritannia nå fått en banebrytende ny straffebestemmelse som retter seg spesielt mot korrupsjon begått på vegne av kommersielle virksomheter. I likhet med skadeserstatningsloven § 1-6 inneholder The UK Bribery Act seksjon 7 (2) et unntak fra ansvar dersom virksomheten har iverksatt tiltak med sikte på å forebygge korrupsjon:

7 Failure of commercial organisations to prevent bribery

«(1) A relevant commercial organisation («C») is guilty of an offence under this section if a person associated with C bribes another person intending-

(a) to obtain or retain business for C, or

(b) to obtain or retain an advantage in the conduct of business for C

(2) But it is a defence for C to prove that C had in place adequate procedures designed to prevent persons associated with C from undertaking such conduct»

Ettersom det er den nasjonale retten om bekjempelse av korrupsjon i kommersielle virksomheter som i Norge og Storbritannia skiller seg, vil jeg i den følgende komparative analysen fokusere på disse bestemmelsene. Deler av den øvrige korrupsjonslovgivningen vil imidlertid være relevant i visse sammenhenger i den følgende komparative analysen, og vil derfor bli behandlet nærmere der det er naturlig og nødvendig.

---

42 Se Section 130 i den britiske loven The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000.

2.5 Legislative hensyn

2.5.1 Prevensjonshensynet

Det legislative hovedhensynet bak både den norske foretaksstraffbestemmelsen i straffeloven §§ 48a og 48b og seksjon 7 i The UK Bribery Act er prevensjonshensynet.⁴³ Prevensjonshensynet er også det bærende hensynet bak unntaket fra arbeidsgivers ansvar for tap som følge av arbeidstakers korrupsjonshandling etter skadeserstatningsloven § 1-6.⁴⁴ Kjernen i bestemmelsenes preventive mekanisme er som Høivik fremholder for den norske foretaksstraffbestemmelsens del, at ansvaret skal fungere som et organisatorisk insitament til på forhånd å forhindre lovbrudd i virksomheten ved at virksomheten selv iverksetter interne organisatoriske tiltak med sikte på å forebygge straffbare handlinger, for § 1-6 og seksjon 7 sin del forebygging av korrupsjonshandlinger spesielt.⁴⁵

Den preventive reguleringsmekanismen kommer eksplisitt til uttrykk i både straffeloven § 48a, jf. § 48b, The UK Bribery Act seksjon 7 og skadeserstatningsloven § 1-6. Reguleringsmekanismen har imidlertid fått størst rettslig betydning i seksjon 7 og § 1-6, der den aktivt har blitt tatt i bruk for effektiv forebygging av korrupsjon spesielt.

Det følger av straffeloven § 48b bokstav c at «om foretaket ved retningslinjer, instruksjon, opplæring, kontroll eller andre tiltak kunne ha forebygget lovbruddet» er et av en rekke ikke-uttømmende generelle momenter i vurderingen av om foretaket skal ilegges straff for et «lovbrudd». I motsetning til den norske foretaksstraffbestemmelsen er gjennomførte organisatoriske tiltak med sikte på å forebygge korrupsjon spesielt, og ikke lovbrudd generelt, etter seksjon 7 *avgjørende* for om en kommersiell virksomhet skal ilegges straff for korrupsjon begått på virksomhetens vegne. Den preventive reguleringsmekanismen i seksjon 7 er betegnet som «adequate procedures». Dersom virksomheten kan påvise at den hadde iverksatt slike «adequate procedures» med sikte på å forebygge korrupsjon er dette en «defence» mot straffeansvar for en korrupsjonshandling begått på virksomhetens vegne.

Ettersom gjennomførte «adequate procedures» med sikte på å forebygge korrupsjon er både nødvendig og tilstrekkelig for straffrihet, og ikke ett av en rekke generelle momenter for om en virksomhet skal ilegges straff for lovbrudd som etter den norske foretaksstraffbestemmelsen, skaper The UK Bribery Act seksjon 7 et sterkere insentiv for virksomheter til å iverksette tiltak for å forebygge korrupsjon og en sterkere preventiv effekt enn §§ 48a jf. § 48b bokstav c.

På tilsvarende vis som i The UK Bribery Act seksjon 7, er den preventive reguleringsmekanismen i skadeserstatningsloven § 1-6 utformet som et forsvar mot ansvar. Dersom arbeidsgiver «påviser at det er truffet alle rimelige forholdsregler for å unngå korrupsjon, og ansvar heller ikke vil være rimelig etter en samlet vurdering av omstendighetene i saken» vil dette frigjøre arbeidsgiver fra erstatningsansvar for tap som følge av en korrupsjonshandling. Gjennomførte organisatoriske tiltak for å forebygge korrupsjon er imidlertid ett av to kumulative vilkår for å unngå ansvar etter § 1-6, og ikke avgjørende for ansvarsfrihet

---

43 For de norske foretaksstraffbestemmelsenes del kommer dette til uttrykk både i forarbeidene, se Ot.prp.nr. 27 (1990-1991) s. 7 og i rettspraksis, se blant annet Rt. 2004 s. 1457 (avsnitt 23) og Rt. 2007 s. 785 (avsnitt 15).

44 Ot.prp.nr. 73 (2006-2007) s. 60.

45 Høivik (2010) s. 71.

som etter seksjon 7. Ansvar etter § 1-6 innebærer heller ikke straff som etter seksjon 7, men erstatningsansvar begrenset til skadelidtes økonomiske tap. På tross av at gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon etter § 1-6, også vil være et tungtveiende argument for fritak for foretaksstraff for korrupsjon etter §§ 48a, jf. 48b bokstav c, er det grunn til å tro at § 1-6 ikke vil skape like sterke insentiver for virksomheter til å iverksette selvregulering som seksjon 7, og at § 1-6 dermed ikke vil ha like sterk preventiv effekt som seksjon 7.

2.5.2 Begrepet selvregulering

Mens Høivik betegner den preventive reguleringsmekanismen som organisatoriske tiltak, fremholder Taraldset at det er mer formålstjenlig å benytte, samt plassere, begrepet selvregulering i norsk rett, ettersom dette uttrykket i økende grad anvendes internasjonalt.⁴⁶ I denne sammenheng definerer Taraldset selvregulering som «hvordan en virksomhet regulerer seg selv med sikte på å etterleve både rettslige og ikke-rettslige normer» og at «selvregulering typisk skjer ved utforming og implementering av interne regelverk i en virksomhet eller ved andre former for organisatoriske tiltak».⁴⁷ Samme definisjon av begrepet selvregulering vil legges til grunn i det følgende.

Selvregulering er en sivilrettslig reguleringsmekanisme som i stadig økende grad anvendes for en preventiv forebygging av virksomhetsrelaterte risikoer generelt, og korrupsjon spesielt. I USA har selskaper lenge hatt mulighet for såkalt «leniency», straffereduksjon eller i noen tilfeller straffritak dersom gode antikorrupsjonsprogrammer er innført og avdekket korrupsjon rapporteres til myndighetene.⁴⁸ Selvreguleringsinitiativer fra ulike organisasjoner som Transparency International, NHO og Eksportfinans har også bidratt til at selvregulering i stadig større grad blir vanlig også nasjonalt for å bekjempe korrupsjon i virksomheter.

De internasjonale organisasjonene har også aktivt tatt i bruk selvregulering som en reguleringsmekanisme for en effektiv forebygging av korrupsjon i virksomheter. Etter OECD sin korrupsjonskonvensjon er de kontraherende stater ikke direkte forpliktet til å implementere selvreguleringsmekanismer i nasjonal rett. I en veiledning til gjennomføring av konvensjonen offentliggjort i 2009 kom imidlertid OECD med konkrete selvreguleringsforslag til virksomheter for forebygging av korrupsjon.⁴⁹

Derimot pålegger Europarådets strafferettslige og sivilrettslige konvensjon, som i stor grad er influert av amerikansk korrupsjonslovgivning, statene å implementere selvreguleringsmekanismer i den nasjonale lovgivningen for en effektiv forebygging av korrupsjon. Dette kommer til uttrykk i den strafferettslige konvensjonens artikkel 18 som regulerer ansvar for juridiske personer. Det følger av artikkel 18 nr. 2 at partene skal treffe nødvendige tiltak for å sikre at en juridisk person kan holdes ansvarlig dersom «fravær av tilsyn eller kontroll» har «gjort det mulig for en fysisk person under den juridiske personens myndighet» å begå korrupsjon til fordel for den juridiske personen.⁵⁰ I Europarådets sivilrettslige konvensjon artikkel 4, som gjelder vilkår for erstatning for skade som følge av korrupsjon, følger det av nr. 1 i) at det skal være et vilkår for erstatning at saksøkte har «unnlatt å treffe rimelige tiltak for å

---

46 Taraldset (2011a) s. 8 og fotnote 8 med videre henvisning til Christin Parker, *The Open Corporation* (2002).

47 Ibid.

48 Rocher og Ellingsen (2011) s. 21.

49 Se anbefalingen publisert av OECD som vedlegg til OECD sin korrupsjonskonvensjon: «Reccomendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in Internantional Business Transactions» 2009, Annex II «Good practice guidance on internal controls, ethics, and compliance».

50 Se den norske oversettelsen av Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon i Ot.prp.nr. 78 (2002-2003) s. 70.

forhindre korrupsjonen».⁵¹

3. Komparativ analyse av norsk rett og The UK Bribery Act om bekjempelse av korrupsjon i kommersielle virksomheter

3.1 Hvilke rettssubjekter omfattes av bestemmelsene?

3.1.1 Arten av rettssubjekter

Straffesubjektet etter den norske foretaksstraffbestemmelsen i §§ 48a og 48b er et «foretak». Det følger av § 48a (2) at «med foretak menes selskap, samvirkeforetak, forening eller annen sammenslutning, enkeltpersonforetak, stiftelse, bo eller offentlig virksomhet», og i forarbeidene til bestemmelsen er det presisert at begrepet foretak brukes om alle former for sammenslutninger uansett organisasjonsform.⁵² Den norske foretaksstraffbestemmelsen er med dette vid, og kommer til anvendelse på de fleste former for juridiske personer uavhengig av formål.

Straffesubjektet etter seksjon 7 i The UK Bribery Act er derimot «a relevant commercial organisation». Ordlyden tilsier at bestemmelsen kun omfatter virksomheter som driver forretningsvirksomhet med økonomisk formål. Dette støttes av seksjon 7 (5) der det er presisert at begrepet omfatter ethvert rettssubjekt som «carries on a business, or part of a business» i Storbritannia. I veiledningen til The UK Bribery Act seksjon 7 er det fremhevet at hva som er formålet med overskuddet som blir generert for at en organisasjon skal anses å utøve kommersiell virksomhet er uten betydning - organisasjoner som driver veldedig arbeid, utdanningsvirksomhet eller utøver rent offentlige funksjoner omfattes også av bestemmelsen så lenge formålet er økonomisk overskudd og kommersiell virksomhet.⁵³

Den norske foretaksstraffbestemmelsen i § 48a jf. § 48b omfatter med dette en videre krets av rettssubjekter enn The UK Bribery Act seksjon 7. Dette er et resultat av at den norske foretaksstraffbestemmelsen er generell og gjelder overtredelser av ethvert straffebud, mens seksjon 7 kun retter seg mot korrupsjon. Korrupsjon blir ofte begått for å oppnå økonomiske fordeler. Kommerielle virksomheter med deres formål om økonomisk overskudd representerer derfor hoveddelen av den korrupsjonen som blir begått, og står som nevnt derfor også sentralt i anti-korrupsjonsarbeid.

3.1.2 Bestemmelsenes stedlige virkeområde

Definisjonen av «a relevant commercial organisation» i seksjon 7 (5) er ikke begrenset til hvilke former for rettssubjekter som omfattes av bestemmelsen, men slår også fast det stedlige virkeområdet for seksjon 7. For de norske foretaksstraffbestemmelsernes del er dette derimot regulert i de alminnelige bestemmelsene om straffelovens stedlige virkeområde i straffelovens⁵⁴ kapittel 1.

---

51 Se den norske oversettelsen av Europarådets sivilrettslige konvensjon mot korrupsjon i Ot.prp.nr. 73 (2006-2007) s. 64.

52 NOU 1989: 11 s. 11.

53 Se *Ministry of Justice*, "The UK Bribery Act 2010 Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing" s. 15 avsnitt 35.

54 I den nye Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28 og bestemmelsene i denne om straffelovens stedlige område i §§ 4 og 5 er det gjort viktige presiseringer når det kommer til foretaksstraffbestemmelsernes virkeområde sammenlignet med

Tradisjonelt er det territorial- og personalprinsippet som blir lagt til grunn for det stedlige virkeområdet for en stats strafferegler, og det er dette statene etter Europarådets strafferettslige konvensjon artikkel 17 er forpliktet å legge til grunn ved implementeringen av konvensjonen. Det følger av straffeloven §§ 4 og 5 at territorial- og personalprinsippet også gjelder de norske straffebestemmelsene, herunder foretaksstraffbestemmelsen i §§ 48a og 48b. Etter territorialprinsippet i straffeloven § 4 kan både norske og utenlandske foretak ilegges foretaksstraff for lovbrudd begått av både norske og utenlandske gjerningspersoner på norsk territorium.⁵⁵ For straffbare handlinger som er begått i utlandet, innebærer personalprinsippet i § 5 at det kun er norskregistrerte foretak som kan holdes ansvarlige for lovbruddet, men da uavhengig av om den fysiske gjerningspersonen er en utlending eller en norsk statsborger. De norske foretaksstraffbestemmelsene kommer dermed ikke til anvendelse på utenlandske foretak dersom korrupsjonshandlingen er begått av en norsk eller utenlandsk gjerningsperson utenfor norsk territorium.⁵⁶

Seksjon 7 har derimot ekstraterritorial virkning. Det følger av seksjon 7 (5) at det avgjørende for om en virksomhet omfattes av seksjon 7 er om virksomheten «carries on a business, or part of a business» i Storbritannia. I motsetning til den norske foretaksstraffbestemmelsen er det dermed verken et krav om at korrupsjonshandlingen er begått på britisk territorie, eller at virksomheten er britiskregistrert for å kunne ilegges en kommersiell virksomhet straff etter seksjon 7. Det er kun et krav om en forretningsmessig tilknytning mellom virksomheten og Storbritannia. Så lenge virksomheten utøver forretningsvirksomhet eller deler av sin forretningsvirksomhet i Storbritannia, kan også korrupsjonshandlinger begått i utlandet av en utenlandsk person på vegne av et utenlandsk foretak straffes etter seksjon 7. Seksjon 7 har dermed et bredere stedlig virkeområde enn de norske foretaksstraffbestemmelsene, og går også lengre enn de internasjonale forpliktelsene om jurisdiksjon etter Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon.

I veiledningen til seksjon 7 er det presisert at hva som skal til for at en organisasjon skal anses å utføre virksomhet, eller deler av sin virksomhet i Storbritannia, og dermed anses som en «relevant commercial organisation», vil bero på domstolenes vurdering i den konkrete sak. Det fremheves imidlertid at en «common sense approach» skal legges til grunn, og det nevnes at det ikke har vært myndighetenes intensjon at virksomheter som kun har et britisk datterselskap eller kun er børsnotert på London Stock Exchange i seg selv skal være nok for at virksomheten skal anses å utøve forretningsvirksomhet eller deler av sin forretningsvirksomhet i Storbritannia - virksomheten må ha en «demonstrable business presence» i Storbritannia.⁵⁷

Ettersom The UK Bribery Act nylig ble vedtatt, vil rekkevidden av bestemmelsens stedlige virkeområde bero på britiske domstolers praksis fremover. Den ekstraterritoriale virkningen til seksjon 7 vil imidlertid innebære at bestemmelsen vil omfatte langt flere virksomheter, og dermed ha større preventiv effekt, enn den norske foretaksstraffbestemmelsen. Vedtakelsen av The UK Bribery Act har allerede vakt stor internasjonal oppmerksomhet, og en rekke virksomheter som vil kunne omfattes av seksjon 7 har allerede iverksatt organisatoriske tiltak med sikte på å forebygge korrupsjon for å unngå straffeansvar etter seksjon 7.⁵⁸

---

straffeloven av 1902. Den nye straffeloven av 2005 vil derfor bli lagt til grunn under dette punktet.

55 Høivik (2006) s. 5-6.

56 Det samme er lagt til grunn av Høivik (2006) s. 13.

57 The UK Bribery Act 2010 Guidance s. 15-16 avsnitt 34-36.

58 Se Transparency Internationals «Space for Transparency»-nettside, tilgjengelig på

<http://blog.transparency.org/2012/02/02/uk-bribery-act-how-to-ensure-your-company-measures-up/> (14.5.2012).

Den amerikanske korrupsjonslovgivningen FCPA har også ekstraterritorial virkning, og selv om amerikanske myndigheter gikk svært langt, kan den såkalte «Statoil-Horton-saken» gi en indikasjon på hvilken betydning korrupsjonsbestemmelser med ekstraterritorial virkning kan få i konkrete tilfeller. Statoil, som omfattes av FCPA ved å være børsnotert i USA, inngikk forlik med amerikanske myndigheter for brudd på FCPA for bestikkelser av en iransk tjenestemann i forbindelse med forretningsvirksomhet i Iran.⁵⁹ Som en følge av dette måtte Statoil betale amerikanske myndigheter 140 millioner kroner i bøter og over en lengre periode ha en person med spesialisering innen amerikansk lovgivning knyttet til seg for å sikre at amerikansk korrupsjonslovgivning og lovens krav til selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon ble overholdt.⁶⁰

3.2 Hvilke korrupsjonshandlinger omfattes av bestemmelsene?

Etter straffeloven § 48a er et av vilkårene for ileggelse av foretaksstraff at et «straffebud» er overtrådt på vegne av foretaket. Ved at enhver straffesanksjonert lovovertrødelse i prinsippet kan omfattes av § 48a, er bestemmelsen generell og omfatter straffebud både i og utenfor straffeloven, jf. straffeloven § 1. Når det gjelder foretaksstraff for korrupsjon innebærer dette at alle korrupsjonshandlinger som er gjort straffbare etter norsk rett omfattes av den alminnelige foretaksstraffbestemmelsen. En av korrupsjonsbestemmelsene i §§ 276a til 276c må altså være overtrådt for at foretaket skal kunne ilegges foretaksstraff for korrupsjon etter § 48a, jf. § 48b.

The UK Bribery Act seksjon 7 gjelder derimot kun korrupsjon, og ikke straffbare handlinger generelt. I likhet med den norske foretaksstraffbestemmelsen beror imidlertid ileggelse av straff etter seksjon 7 også på om et straffebud utenfor bestemmelsen selv er overtrådt. Det følger av seksjon 7 at en fysisk person må ha overtrådt seksjon 1 eller seksjon 6 i The UK Bribery Act for at virksomheten skal kunne ilegges straff etter seksjon 7.

For det første kan en virksomhet etter både § 48a og seksjon 7 bli ansvarlig for aktiv korrupsjon begått på virksomhetens vegne. Både straffeloven § 276a og seksjon 1 i The UK Bribery Act omfatter aktiv korrupsjon, og etter begge bestemmelsene innebærer aktiv korrupsjon det å tilby eller gi noen en fordel. Det er imidlertid kun etter norsk rett at en virksomhet kan bli ansvarlig også for passiv korrupsjon, § 276a omfatter også det å «kreve, motta eller akseptere» en fordel.

Etter både seksjon 1 og § 276a må det videre ha vært gitt eller blitt tilbudt en «fordel» for at handlingen skal anses som aktiv korrupsjon. Mens seksjon 1 omfatter enhver fordel, er det krav om at fordelen ved både aktiv og passiv korrupsjon etter § 276a er «utilbørlig». Vilkåret er vagt, og en såkalt rettslig standard. Dette innebærer at vilkåret viser til en vurderingsnorm utenfor bestemmelsen selv som avgjørende kriterium for om vilkåret skal anses innfridd, og det åpnes med dette for at vilkårets innhold kan endres i takt med endringer i tid og rådende oppfatninger av det aktuelle spørsmålet.⁶¹ Om vilkåret er oppfylt beror på en skjønsmessig helhetsvurdering, der en rekke momenter er relevante. Det følger av forarbeidene til bestemmelsen at det må foreligge et klart klanderverdig forhold for at korrupsjonsbestemmelsen skal

---

59 Se Transparency International Norge (2011) s. 4.

60 Taraldset (2011a) s. 21.

61 Gisle (2007) s. 273.

komme til anvendelse.⁶² Ytelsens økonomiske verdi utgjør et naturlig utgangspunkt for utilbørighetsvurderingen, og ytelsens formål, giver og mottakers stilling eller posisjon, om ytelsen er kjent for arbeidsgiver og om ytelsen er i strid med interne retningslinjer er videre relevante momenter i denne utilbørighetsvurderingen.⁶³

Etter både seksjon 1 og § 276a er det videre krav om en nærmere sammenheng mellom fordelen og personen som begår korrupsjonen. I § 276a kommer dette til uttrykk ved at det er et krav om at korrupsjonen må ha blitt begått «i anledning av utøvelsen av stilling, verv eller utføringen av oppdrag». På tross av at vilkåret ikke er likelydende etter seksjon 1, er det også etter seksjon 1 et krav om en sammenheng mellom fordelen og den passive bestikker. Fordelen må etter seksjon 1 (2) ha blitt gitt eller tilbudt for å få en person til å utøve sin funksjon eller aktivitet feilaktig, eller som en belønning for en allerede feilaktig foretatt handling. Etter begge bestemmelsene er sammenhengen med dette knyttet til personens stilling.

En virksomhet kan videre etter både seksjon 7 og § 48a bli strafferettslig ansvarlig for bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn. I seksjon 6 er bestikkelse av en utenlandsk offentlig tjenestemann gjort til en egen straffbar handling, mens det i bestemmelsen om aktiv og passiv korrupsjon i § 276a er presisert at «med stilling, verv eller oppdrag i første ledd menes også stilling, verv eller oppdrag i utlandet». Med dette omfatter § 276a også bestikkelser av utenlandske personer. Bestemmelsen er imidlertid ikke begrenset til utenlandske *offentlige* tjenestemenn som seksjon 6, § 276a omfatter bestikkelser av enhver utenlandsk tjenestemann i både privat og offentlig sektor.

I motsetning til etter The UK Bribery Act, kan en virksomhet etter norsk rett også bli strafferettslig ansvarlig for såkalt ulovlig påvirkningshandel som er gjort til en straffbar handling etter § 276c. Bestemmelsen omfatter både aktiv og passiv påvirkningshandel, som innebærer det å kreve, motta eller akseptere, og det å gi eller tilby noen en utilbørlig fordel «for å påvirke utøvelsen av en annens stilling, verv eller utføring av oppdrag». Ettersom handlingen ved vedtakelsen av Europarådets strafferettslige konvensjon om korrupsjon representerte noe helt nytt for mange europeiske stater, ble det åpnet for at statene ved ratifisering av konvensjonen kunne ta forbehold om forpliktelsen til å innføre et straffebud mot påvirkningshandel. Storbritannia benyttet seg av denne adgangen, og ulovlig påvirkningshandel er derfor straffbart kun etter norsk rett.

Etter dette er det klart at en virksomhet kan bli strafferettslig ansvarlig for flere former for korrupsjon etter norsk etter The UK Bribery Act. De viktigste former for korrupsjonshandlinger i forretningsforhold, aktiv korrupsjon og bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn, omfattes imidlertid også av seksjon 7. Ulikheten mellom seksjon 7 og den norske foretaksstraffbestemmelsen på dette punktet vil derfor ikke ha så stor betydning i praksis.

---

62 Ot.prp.nr. 78 (2002-2003) s. 55.

63 Ibid.

3.3 Tilknytningskravet

3.3.1 Innledning

Det følger av straffeloven § 48a (1) at et straffebed må være overtrådt «av noen som har handlet på vegne av et foretak». Etter The UK Bribery Act seksjon 7 (1) må en person «associated with» virksomheten ha begått korrupsjon med det formål å oppnå eller beholde forretningsvirksomhet, eller en fordel i utøvelsen av forretningsvirksomhet, for at virksomheten skal kunne bli strafferettslig ansvarlig etter bestemmelsen. Med dette oppstiller både seksjon 7 og § 48a et dobbelt tilknytningskrav, et personelt og et funksjonelt tilknytningskrav som innebærer at det både må foreligge en nærmere tilknytning mellom virksomheten og gjerningspersonen samt virksomheten og korrupsjonshandlingen. Dette doble tilknytningskravet er i tråd med forpliktelsene etter Europarådets strafferettslige konvensjon. Det følger av artikkel 18 nr. 1 og 2 at statene er forpliktet til å sikre at juridiske personer holdes strafferettslig ansvarlig for korrupsjonshandlinger «begått til fordel for» den juridiske personen av personer «under den juridiske personens myndighet».⁶⁴

Det doble tilknytningskravet har videre en nær sammenheng med hovedformålet bak bestemmelsene i § 48a, jf. § 48b og seksjon 7, prevensjonshensynet, og selvregulering som reguleringsmekanisme for en preventiv forebygging av korrupsjon. Dersom personen og den korrupsjonshandlingen han utfører ligger utenfor det virksomheten gjennom organisatoriske tiltak kan påvirke og kontrollere, vil straffebestemmelsene miste sin preventive effekt. For § 48a sin del har dette kommet til uttrykk i forarbeidene til bestemmelsen der det uttales at «straffen neppe kan sies å ha en preventiv effekt dersom foretaket ikke har mulighet til å forebygge tilsvarende straffbare handlinger i fremtiden».⁶⁵

Som Høivik fremhever kan tilknytningskravet på denne bakgrunn anses for å markere grensen mot overtredelser som ligger utenfor en naturlig rekkevidde av virksomhetens organisatoriske tiltak.⁶⁶ Med tilknytningskravet vil straffen rammer svakheter eller mangler i måten en virksomhet er organisert på, og få sin tiltenkte preventive effekt.⁶⁷

3.3.2 Det personelle tilknytningskravet

Det personelle tilknytningskravet i § 48a innebærer at det ikke er hvilken som helst gjerningsmann som kan påføre virksomheten straffeansvar etter bestemmelsen. Gjerningsmannen må ha et visst minimum av tilknytning til virksomheten, og det personelle tilknytningsvilkåret er en avgrensning mot overtredelser som er begått av utenforstående utenfor foretakets kontroll. Det følger av forarbeidene til bestemmelsen at det må foreligge et rettsforhold mellom foretaket og gjerningsmannen ved at han i avtale, lov eller sedvane har positiv hjemmel til å handle på vegne av foretaket, men det er presisert at dette kun gjelder generelt, og at det ikke er et krav om positiv hjemmel til å foreta selve den straffbare handlingen.⁶⁸

---

64 Se den norske oversettelsen av konvensjonen i Ot.prp.nr. 78 (2002-2003) s 70.

65 Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 432.

66 Høivik (2010) s. 255.

67 Ibid.

68 Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 430.

Det følger videre av forarbeidene at det er klart at det personelle tilknytningskravet er oppfylt for enhver ansatt, straffeansvaret er ikke begrenset til handlinger begått av ansatte med en ledende posisjon i foretaket.⁶⁹ Det er i forhold til selvstendige oppdragstakere at det kan tenkes grensetilfeller. Disse kan etter omstendighetene ha «handlet på vegne av foretaket», men i tråd med prevensjonshensynet bak bestemmelsen uttales det i forarbeidene at «oppdragsgiverforetak A bare blir ansvarlig for en oppdragstaker dersom A hadde en reell mulighet til å innvirke på hvordan oppdraget ble utført».⁷⁰

Det avgjørende for om virksomheten blir ansvarlig for selvstendige oppdragstakers korrupsjonshandlinger er altså virksomhetens muligheter for å utøve kontroll over oppdragstakeren og om virksomheten gjennom organisatoriske tiltak hadde en reell mulighet for å forebygge korrupsjonshandlingen. I forarbeidene er det videre kun uttalelser om forhold som gjelder mor- og datterselskaper, og det er ikke nærmere presisert enn at for feil begått i datterselskapet, vil morselskapet kunne ilegges foretaksstraff dersom overtredelsen kan sies å være begått også på vegne av morselskapet.⁷¹ I tilfeller der et rettssubjekt som ikke er en selvstendig oppdragstaker kan sies å ha handlet «på vegne av» virksomheten, må mulighetene for kontroll i tråd med prevensjonshensynet imidlertid også her være avgjørende, som i konserner og i samarbeidsforhold i form av for eksempel joint ventures.

Det personelle tilknytningskravet i The UK Bribery Act seksjon 7 knytter seg til begrepet «associated person». Vilkåret er definert i lovens seksjon 8 som en person som utfører tjenester for eller på vegne av organisasjonen. Som eksempler er ansatte, agenter og datterselskaper nevnt. I likhet med den norske foretaksstraffbestemmelsen oppstiller seksjon 7 med dette ikke et ledelsesansvar som den kritiserte «The identification theory» nevnt over, og seksjon 7 kan dermed i likhet med § 48a omfatte en vid krets av personer.

I myndighetenes veiledning til The UK Bribery Act seksjon 7 uttales det at det med det personelle tilknytningskravet i seksjon 7 har vært meningen at bestemmelsen skal favne vidt, slik at det store omfanget av personer som kan begå korrupsjon på virksomhetens vegne omfattes av bestemmelsen, uten at bestemmelsen samtidig omfatter utenforstående utenfor virksomhetens kontroll.⁷² Et eksempel som i veiledningen nevnes er at en person som handler på vegne av et medlem i en joint venture etter omstendighetene kan anses som «associated» med andre virksomheter som er en del av samarbeidet. Det avgjørende i det konkrete tilfellet vil likevel være om personen må anses å utføre tjenester overfor eller på vegne av virksomheten, og virksomhetens mulighet for kontroll over personen.

Etter dette er det klart at både The UK Bribery Act seksjon 7 og straffeloven § 48a omfatter ansatte i selve virksomheten, og at bestemmelsene også kan omfatte en vid krets av personer utover de ansatte i den aktuelle virksomheten. Det avgjørende kriterium er i tråd med prevensjonshensynet etter begge bestemmelsene mulighetene for kontroll og forebygging av personens handling gjennom selvregulering.

---

69 Ot.prp.nr. 27 (1990-1991) s. 239.

70 NOU 1989:11 s. 17 og Ot.prp.nr.27(1990-1991) s. 20.

71 Ot.prp.nr. 27 (1990-1991) s. 3-4 og s. 20.

72 Se The UK Bribery Act 2010 Guidance s. 16 avsnitt 37.

3.3.3 Det funksjonelle tilknytningskravet

Det funksjonelle tilknytningskravet i § 48a er formulert som et krav om at den straffbare handlingen må ha skjedd «på vegne av» foretaket, mens det funksjonelle tilknytningskravet i seksjon 7 er et krav om at personen må ha hatt som formål å oppnå eller beholde forretningsvirksomhet, eller en fordel i utøvelsen av forretningsvirksomhet, for organisasjonen.

Det følger av forarbeidene til § 48a at det må foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering for om handlingen må anses å ha blitt foretatt på vegne av foretaket, og om det dermed foreligger tilstrekkelig tilknytning mellom handlingen og foretaket. I denne vurderingen er en rekke momenter relevante, som om foretaket oppnår en fordel ved overtredelsen, om gjerningsmannen har gått ut over sine instruksjoner og gjerningsmannens stilling i foretaket.⁷³ Det følger videre av forarbeidene at det har «betydning om lovbrøtteren har gått utenfor det som det er rimelig å regne med og om handlingen overhodet ligger innenfor foretakets virksomhet.⁷⁴ I tråd med prevensjonshensynet er det med dette også for det funksjonelle tilknytningskravets del sentralt om korrupsjonshandlingen ligger innenfor virksomhetens kontroll og innenfor rekkevidden av de handlinger foretaket kunne ha forebygget gjennom selvregulering.

Det funksjonelle tilknytningskravet i seksjon 7 er ikke nærmere definert i The UK Bribery Act. I myndighetens veiledning til bestemmelsen nevnes det imidlertid at det funksjonelle tilknytningskravet i seksjon 7 i likhet med § 48a i de fleste tilfeller ikke innebærer at en virksomhet vil bli strafferettslig ansvarlig for indirekte fordeler som følge av en korrupsjonshandling begått av en person utenfor virksomhetens kontroll. Som et eksempel nevnes korrupsjon begått av en person på vegne av et datterselskap. Morselskapet vil i et slikt tilfelle ikke bli ansvarlige etter seksjon 7, selv om morselskapet fikk en indirekte fordel av korrupsjonshandlingen med mindre det kan bevises at korrupsjonshandlingen også ble begått for å oppnå eller bevare virksomhet eller en fordel i virksomhetsutøvelsen til morselskapet.⁷⁵

3.4 Selvregulering som reguleringsmekanisme

3.4.1 Hvordan selvregulering som reguleringsmekanisme er anvendt i straffeloven §§ 48a jf. 48b, skadeserstatningsloven § 1-6 og The UK Bribery Act seksjon 7

Dersom de overfor nevnte grunnvilkårene i seksjon 7 er oppfylt, kan virksomheten i utgangspunktet ilegges straff. Det følger imidlertid som nevnt av seksjon 7 (2) at «it is a defence» for virksomheten «to prove that it had in place adequate procedures designed to prevent persons associated» med virksomheten fra å begå korrupsjon. Etter § 48a «kan» derimot foretaket ilegges straff dersom de overfor nevnte grunnvilkårene er oppfylt. I motsetning til seksjon 7 er gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge enhver lovovertrødelse etter § 48b bokstav c kun ett av flere relevante og generelle momenter for om et foretak skal ilegges straff for lovbrudd begått på foretakets vegne.

⁷³ Ot.prp.nr. 27 (1990-1991) s. 18.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ The UK Bribery Act 2010 Guidance s. 17 avsnitt 42.

Selvregulering for forebygging av korrupsjon spesielt er i norsk rett som nevnt i stedet inntatt aktivt som en reguleringsmekanisme i skadeserstatningsloven § 1-6. Det følger av § 1-6 (1) annet punktum at arbeidsgiver er erstatningsansvarlig for tap som følge av arbeidstakers korrupsjonshandling med mindre arbeidsgiver «påviser at det er truffet alle rimelige forholdsregler for å unngå korrupsjon». I likhet med seksjon 7 er gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon etter § 1-6 et vilkår for at virksomheten skal bli fri sitt erstatningsansvar. I likhet med seksjon 7 er det også etter § 1-6 arbeidsgiver som har bevisbyrden for at tilfredsstillende selvregulering er gjennomført. I motsetning til seksjon 7 er gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon etter § 1-6 midlertid ikke alltid tilstrekkelig for ansvarsfrihet. Ansvar må etter § 1-6 «heller ikke vil være rimelig etter en samlet vurdering av omstendighetene i saken».

Det finnes ulike former for selvregulering som beror på graden av rettsliggjøring, og selvregulering kan være både lovpålagt og frivillig.⁷⁶ Etter straffeloven § 48a, skadeserstatningsloven § 1-6 og The UK Bribery Act seksjon 7 er selvregulering frivillig, og ikke en lovpålagt plikt. Selvregulering er imidlertid samtidig lovregulert ved at bestemmelsene i ulik grad gir virksomheter positiv belønning for gjennomført selvregulering. Etter seksjon 7 er gjennomført selvregulering både tilstrekkelig og nødvendig for straffrihet. Gjennomført selvregulering er derimot kun ett av to kumulative vilkår for ansvarsfrihet etter § 1-6, og kun et av en rekke generelle momenter i vurderingen av om et foretak skal ilegges straff etter § 48a, jf. § 48b.

Selvregulering som reguleringsmekanisme er et resultat av at staten verken har kapasitet eller evne til å detaljregulere og kontrollere enhver maktutøvelse som skjer i ulike virksomheter.⁷⁷ Ved at virksomheter kan oppnå positiv belønning for gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon, får virksomheter et insentiv til selv å iverksette interne organisatoriske tiltak for å redusere den korrupsjonsrisiko den enkelte virksomhet står overfor. Man har dermed klart å overlate mye av kampen mot korrupsjon til selskapene selv.

Hvilken form for regulering lovgiver har valgt, vil ha stor betydning for hvor sterke insentiver en virksomhet vil ha til å iverksette tiltak med sikte på å forebygge korrupsjon, og i sin tur hvor sterk preventiv effekt den aktuelle bestemmelsen vil ha. På tross av at både skadeserstatningsloven § 1-6 og seksjon 7 nylig ble vedtatt, og den fulle effekten av bestemmelsene trolig enda ikke har gjort seg gjeldende, er det grunn til å tro at seksjon 7 vil ha betydelig større preventiv effekt enn bestemmelsene i skadeserstatningsloven § 1-6 og straffeloven § 48a, jf. § 48b.

Dette støttes av undersøkelser som viser utbredelsen av selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon blant norske foretak. Disse indikerer at det samlede grunnlaget som i dag skaper insentiver for norske foretak til å iverksette selvregulering har en svak preventiv effekt. I en undersøkelse utført av PricewaterhouseCoopers i 2011 rapporteres det blant annet om at hele en av tre virksomheter i Norge ikke har gjennomført analyser for å kartlegge risikoen for økonomisk kriminalitet, og at så mange som 39% av foretakene kun hadde utført risikoanalyse én gang.⁷⁸ Undersøkelsen gjaldt økonomisk kriminalitet generelt og ikke korrupsjon spesielt, og det er dermed trolig at tallene vil være enda mer nedslående for utbredelsen av selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon spesielt. Som det uttales i undersøkelsen «er dette bekymringsverdig når risikoanalyse er regnet som en av grunnsteinene i et robust compliance program». I en undersøkelse utført av Ernst & Young i 2011 svarte kun 49 % av

⁷⁶ Se Taraldset (2011a) s. 9-10 der hun gjør nærmere rede for ulike former for selvregulering.

⁷⁷ Taraldset (2011a) s. 7 med videre henvisning til Taraldset «Arbeidsrett- eller eierstyring og selskapsledelse?». Artikkel publisert i Arbeidsrett vol. 7 nr.1-2 2010.

⁷⁸ PricewaterhouseCoopers «Global Economic Crime Survey 2011».

respondentene at selskapet har på plass etiske retningslinjer og at kun 32% av de ansatte hadde fått anti-korrupsjonsopplæring.⁷⁹ På bakgrunn av resultatene uttaler Ernst & Young i undersøkelsen at det kan synes som om «norske selskaper fortsatt har en vei å gå for å sikre kvaliteten og innholdet i selskapenes programmer for anti-mislighet/anti-korrupsjon».

3.4.2 Krav til selvregulering etter norsk rett og The UK Bribery Act seksjon 7

3.4.2.1 Innledning

Et av de viktigste formålene med selvregulering er å overlate til den enkelte virksomhet å selv ivareta et bestemt formål, som det å forebygge korrupsjon, fordi staten verken har evne eller kapasitet til å detaljregulere eller kontrollere alt i den enkelte virksomhet.⁸⁰ På tross av at selvregulering etter både norsk rett og The UK Bribery Act seksjon 7 er frivillig, har virksomheter ut fra et forutberegnelighetsperspektiv behov for veiledning og avklaring om hvilke krav som stilles til selvregulering for å oppnå positiv belønning etter bestemmelsene.

Den rettslige forståelsen av selvregulering som sivilrettslig reguleringsmekanisme for å bekjempe korrupsjon fremstår fremdeles som umoden i norsk sammenheng, og det norske rettskildebildet gir liten avklaring og veiledning til hvilke krav som stilles til selvregulering etter straffeloven §§ 48a, jf. 48b bokstav c og skadeserstatningsloven § 1-6.⁸¹ Det finnes ingen autorativ og informativ veiledning med hensyn til hvordan virksomheter skal gjennomføre selvregulering, og norske virksomheter er stor grad overlatt til seg selv.

Rettsutviklingen i Storbritannia har derimot kommet mye lengre på selvreguleringsområdet. Myndighetene i Storbritannia har erkjent behovet for forutberegnelighet for virksomheter og offentliggjort en konkret og spesifikk veiledning til «adequate procedures» kravet i seksjon 7. Det første forslaget til veiledende prinsipper som ble sent ut på høring før ikrafttreddelsen av The UK Bribery Act møtte sterk kritikk fra den britiske advokatforeningen for manglende klarhet og dermed forutberegnelighet.⁸² At ikrafttreddelsen av The UK Bribery Act som følge av denne kritikken ble utsatt, illustrerer hvor viktig hensynet til forutberegnelighet ble opplevd av næringslivet på området hvor selvregulering er et vilkår for ansvarsfrihet.

I myndighetenes veiledning gis det konkrete forslag til virksomheter om tiltak for effektiv forebygging og avdekking av korrupsjon. Med dette er forutberegnelighet i mye større grad ivarettatt for virksomheter som omfattes av The UK Bribery Act sammenlignet med norsk rett, og britisk lovgiver har funnet en hensiktsmessig balanse mellom hensynet til at detaljregulering verken er ønskelig eller mulig, og virksomheters behov for forutberegnelighet.

---

79 Ernst & Young, «European Fraud Survey 2011- Rapport Norge».

80 Taraldset (2011a) s. 18 og s. 7.

81 Ibis. s. 6-7.

82 Se Taraldset (2011a) s 31 med videre henvisning til Ministry of Justice´s Consultation on guidance about the commercial organisations preventing bribery, Law Society Response av 8. november 2010.

3.4.2.2 Krav til selvregulering for å oppfylle vilkåret om «adequate procedures» i The UK Bribery Act seksjon 7

I The UK Bribery Act seksjon 7 (4), jf. seksjon 9, er det lovfestet at myndighetene plikter å offentliggjøre en veiledning med forslag til hvilke tiltak en virksomhet kan iverksette for en effektiv forebygging av korrupsjon og for oppfyllelse av vilkåret om «adequate procedures» i seksjon 7. I forbindelse med lovens ikrafttreden publiserte justisdepartementet i juli 2011 den nevnte veiledningen. De konkrete forslagene til hvilke tiltak den enkelte virksomhet kan iverksette for å oppfylle «adequate procedures» kravet i seksjon 7 er utformet rundt seks utfyllende, konkrete og spesifikke prinsipper.

Proporsjonalitetsprinsippet står i veiledningen helt sentralt, og innebærer at de tiltak den enkelte virksomhet må implementere beror på den risiko for korrupsjon den enkelte virksomhet står overfor.⁸³ Som en følge av dette er en risikoanalyse, i veiledningen definert som en jevnlig vurdering av intern og ekstern korrupsjonsrisiko som bør være både informert og dokumentert, et av de viktigste tiltakene som nevnes i veiledningen.⁸⁴ Risikoanalysen er utgangspunktet for hvilke øvrige tiltak, og omfang av de øvrige tiltak, den enkelte virksomhet må iverksette for forebygging av korrupsjon. Ved at proporsjonalitetsprinsippet vil kunne hensyntas for hvert forslag til tiltak veiledningen nevner, er veiledningen anvendelig for enhver virksomhet, uansett hvilken risiko for korrupsjon den enkelte virksomhet står overfor.

«Communication», som blant annet innebærer opplæring for å sikre at interne regelverk og retningslinjer blir forstått i organisasjonen, står etter veiledningen også sentralt.⁸⁵ En viktig side som blir nevnt i relasjon til kommunikasjon er etableringen av sikre, konfidensielle og tilgjengelige midler for å kunne varsle om korrupsjon, og beskyttelse for den som varsler om korrupsjon.⁸⁶ Ved siden av selvregulering er implementering av varslingsrutiner med dette anvendt som en ytterligere sivilrettslig reguleringsmekanisme i seksjon 7 for en effektiv forebygging og avdekking av korrupsjon, og et konkret tiltak som er relevant for straffrihet etter seksjon 7.

Såkalt «top-level commitment», at ledelsen er engasjert i anti-korrupsjonsarbeidet i organisasjonen og aktivt bidrar til å skape en kultur med nulltoleranse for korrupsjon, er et av de øvrige prinsippene som i veiledningen nevnes.⁸⁷ Videre er «due diligence», undersøkelser av personer organisasjonen samarbeider med et relevant tiltak for å redusere den korrupsjonsrisikoen virksomheten står overfor.⁸⁸ Endelig er «monitoring and review», et prinsipp om at antikorrupsjonsprogrammer jevnlig skal overvåkes og vurderes, og forbedres dersom det finnes nødvendig, nevnt som et relevant tiltak.⁸⁹

Forebygging av korrupsjon i en virksomhet er etter veiledningen til The UK Bribery Act seksjon 7 risikobasert. Veiledningen ibestår av forslag til interne organisatoriske kontrolltiltak der virksomheter selv må vurdere hvilke, og i hvilket omfang, disse tiltakene skal implementeres i virksomheten basert på det

---

83 Taraldset (2011a) s. 21.

84 Ibid. s. 25.

85 Ibid. s. 29.

86 Ibid. s. 29.

87 Ibid. s. 23.

88 Ibid. s. 27.

89 Ibid. s. 31.

risikobilde virksomheten står overfor. Med dette er den metodikk veiledningens anbefaler som selvreguleringsmetode for forebygging av korrupsjon og for straffrihet etter seksjon 7 såkalt risikobasert internkontroll,⁹⁰ en metodikk som i stadig større grad anvendes for reduksjon av virksomhetsrelaterte risikoer generelt, og reduksjon av korrupsjonsrisiko spesielt.⁹¹

Ved at myndighetene har offentliggjort en veiledning til seksjon 7 der det tas utgangspunkt i en velkjent metodikk som sikrer reell og effektiv forebygging av korrupsjon, med konkrete forslag til tiltak som i stor grad kan tilpasses den enkelte virksomhet, er hensynet til forutberegnelighet i stor grad ivaretatt for de virksomhetene som omfattes av straffansvaret etter seksjon 7.

3.4.2.3 Hvilke krav til selvregulering kan utledes av norsk rett?

I motsetning til The UK Bribery Act seksjon 7 gir norsk rettskilde som nevnt lite avklaring om hvilken selvreguleringsmetode samt hvilke konkrete tiltak som er relevante i relasjon til selvregulering. Dette gjelder både i forhold til unntaket fra arbeidsgivers ansvar for tap som følge av arbeidstakers korrupsjonshandling i skadeserstatningsloven § 1-6 og momentet for om straff skal ilegges et foretak etter straffeloven § 48b bokstav c, jf. § 48a.

For det første gir verken ordlyd eller forarbeidene til bestemmelsen i § 1-6 noen konkret veiledning. Det følger av § 1-6 at arbeidsgiver er erstatningsansvarlig for tap som følge av arbeidstakers korrupsjonshandling med mindre arbeidsgiver «påviser at det er truffet alle rimelige forholdsregler for å unngå korrupsjon». Ordlyden er vid, og vilkåret er en rettslig standard der hva som anses som «rimelige forholdsregler» kan endre seg over tid. Ordlyden taler videre for at det kan kreves relativt mye av den enkelte virksomhet for å forebygge korrupsjon. Dette støttes av forarbeidene der det uttales at det som et utgangspunkt er «naturlig å kreve at arbeidsgivere både i privat og offentlig sektor har betydelig oppmerksomhet på antikorrupsjonsarbeid i sin virksomhet».⁹²

Det følger videre av forarbeidene at det gjelder et proposjonalitetskrav, og at det i proposjonalitetsvurderingen er «naturlig å ta i betraktning virksomhetens art og arbeidsgivernes forutsetninger for å drive et aktivt antikorrupsjonsarbeid».⁹³ Forarbeidene gir imidlertid ingen videre veiledning til hvilken selvreguleringsmetode eller hvilke konkrete organisatoriske tiltak som kreves for oppfyllelse av vilkåret om gjennomført selvregulering i § 1-6. Bestemmelsen ble dessuten vedtatt i 2008 og er relativt ny, og det knytter seg enda ingen rettspraksis til § 1-6 som kan bidra til å klargjøre rettsstilstanden.

Vilkåret for ansvarsfrihet etter § 1-6 om gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon er en direkte implementering av artikkel 4 i Europarådets sivilrettslige konvensjon om korrupsjon. Artikkelen slår fast at det blant annet skal være et vilkår for erstatningsansvar at saksøkte har «unnlatt å

---

90 Se blant annet definisjonen i HMS-forskriftens § 5, jf. arbeidsmiljøloven § 3-1, som er et eksempel på et regelverk som krever risikobasert internkontroll som selvreguleringsmetode.

91 Se Taraldset (2011a) s. 22.

92 Ot.prp.nr. 73 (2006-2007) s. 60.

93 Ibid.

treffe rimelige tiltak for å forhindre korrupsjonen».⁹⁴ At det er gitt svært begrenset autorativ veiledning om hva som kreves for å oppfylle selvreguleringsvilkåret i § 1-6, kan med dette se ut til å være en konsekvens av at lovgiver har implementert den internasjonale forpliktelsen direkte, og i liten grad tatt selvstendig stilling til selvregulering som reguleringsmekanisme og hvilke særlige behov for veiledning og avklaring en slik reguleringsmekanisme skaper.

Når det gjelder foretaksstraffbestemmelsen i straffeloven følger det av straffeloven § 48 b bokstav c at et relevant moment for om et foretak skal ilegges straff er «om foretaket ved retningslinjer, instruksjon, opplæring, kontroll eller andre tiltak kunne ha forebygget lovbruddet». Det følger av bestemmelsens forarbeider at momentet i § 48 b bokstav c har «stor betydning for vurderingen av straffverdigheten».⁹⁵ Ettersom dette kun er et av en rekke ikke-uttømmende momenter er det likevel begrenset hvor stor vekt det kan legges på gjennomført selvregulering alene.

Gjennom traktatforpliktelser og vedtakelsen av skadeserstatningsloven § 1-6 har imidlertid lovgiver understreket viktigheten av arbeidsgivers/virksomheters ansvar i forhold til anti-korrupsjons arbeid, og rettsutviklingen har utvilsomt gått i retning av økt fokus på betydningen av selvregulering for forebygging og avdekking av korrupsjon. Dette taler for at det kan legges betydelig vekt på momentet i § 48b bokstav c og om virksomheten har gjennomført selvregulering i saker som gjelder foretaksstraff for korrupsjon, sammenlignet med foretaksstraff for andre lovbrudd.⁹⁶ Med dette kan virksomheters gjennomføring av selvregulering for å unngå ansvar etter § 1-6 også ha stor betydning for fritak fra foretaksstraff etter §§ 48a, jf. 48b.

På tross av at det i § 48b bokstav c nevnes visse konkrete tiltak, som «retningslinjer, instruksjon og opplæring», er disse vage og generelle og gjelder forebygging av lovbrudd generelt, og ikke korrupsjon spesielt. I likhet med skadeserstatningsloven § 1-6, gir heller ikke ordlyden eller forarbeidene til foretaksstraffbestemmelsen nærmere veiledning til virksomheter om hvilken selvreguleringsmetode, samt hvilke konkrete tiltak som kreves for å oppfylle momentet i § 48b bokstav c.

Med et bredere perspektiv på det foreliggende rettskildegrunnlaget kan det som Taraldset i sin artikkel om selvregulering viser likevel utledes en del om hvilken selvreguleringsmetode samt hvilke kvalitative selvreguleringstiltak som er relevante, og i visse tilfeller kreves, for å oppfylle vilkåret om gjennomført selvregulering etter skadeserstatningsloven § 1-6. Dette vil også være relevant i forhold til straffeloven § 48b bokstav c, jf. § 48a.⁹⁷

---

94 Se den norske oversettelsen av Europarådets sivilrettslige konvensjon om korrupsjon i Ot.prp.nr.73 (2006-2007) s. 63.

95 Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 432.

96 Taraldset (2011a) s. 35.

97 Se Taraldsets (2011a) for en mer utførlig redegjørelse av krav etter skadeserstatningsloven § 1-6.

3.4.2.3.1 Hvilke metodiske krav stilles til den gjennomførte selvregulering etter norsk rett?

Taraldset fremholder for det første at risikobasert internkontroll blir stadig vanligere og mer utbredt som selvreguleringsmetode for å håndtere virksomhetsrelaterte risikoer generelt, og korrupsjon spesielt.⁹⁸ Det følger av skadeserstatningsloven § 1-6 at virksomheten skal «unngå korrupsjon» og det avgjørende etter § 48b bokstav c er «om foretaket (...) kunne ha forebygget overtredelsen». Prevensjonshensynet er det bærende hensynet bak både unntaket i § 1-6 og § 48a, jf. § 48b bokstav c, og formålet er forebygging av korrupsjon. Det er dermed ikke tilstrekkelig å påvise eksistensen av selvregulering - den gjennomførte selvreguleringen må være *egnet* til *reell* forebygging av korrupsjon.⁹⁹ Risikobasert internkontroll innebærer at en på forhånd identifisert risiko reduseres gjennom interne tiltak, og er dermed egnet til å effektivt og reelt forebygge korrupsjon.

Taraldset fremhever videre at denne selvreguleringsmetoden også anses som formålstjenlig ved ren frivillig selvregulering som i § 1-6.¹⁰⁰ Metoden er også hensiktsmessig ved at den kan tilpasses den enkelte virksomhet, og myndighetene har uttalt at risikobasert internkontroll anses som en hensiktsmessig metodikk ved selvregulering for å forebygge korrupsjon.¹⁰¹ De overfor nevnte argumenter tilsier at risikobasert internkontroll, i likhet med etter seksjon 7, alltid vil være en adekvat tilnærming i forhold til å oppfylle kravet til gjennomført selvregulering i både § 1-6, og § 48a, jf. § 48b bokstav c.¹⁰²

Verken ordlyd eller forarbeidene til § 1-6 eller § 48a, jf. § 48b bokstav c pålegger bruk av risikobasert internkontroll som selvreguleringsmetode. I motsetning til etter seksjon 7 kan det dermed ikke oppstilles et krav om at enhver virksomhet må iverksette risikobasert internkontroll for å oppfylle selvreguleringsvilkåret i § 1-6 eller momentet i § 48b bokstav c.¹⁰³ Vilkåret om gjennomført selvregulering for ansvarsfrihet i § 1-6 er imidlertid som nevnt en rettslig standard, og at risikobasert internkontroll er en metodikk som får stadig større gjennomslagskraft er som Taraldset påpeker dermed et tungtveiende moment i vurderingen av hva som er «rimelig» å forvente av den enkelte virksomhet etter § 1-6.¹⁰⁴ Virksomhetens størrelse, kompleksitet og aktivitet vil i tråd med proporsjonalitetsprinsippet i § 1-6 videre være relevante momenter i vurderingen av om det i det konkrete tilfellet kan oppstilles et krav om bruk av risikobasert internkontroll etter § 1-6.

Det samme gjør seg gjeldende i forhold til § 48a, jf. § 48b bokstav c. Med økt fokus, kunnskap og spredning av risikobasert internkontroll vil det også lettere kunne sies at virksomheten etter § 48a, jf. § 48b bokstav c gjennom risikobasert internkontroll «kunne ha forebygget» korrupsjonen.¹⁰⁵

---

98 Taraldset (2011a) s. 22.

99 Ibid. s. 18.

100 Ibid. s. 21 med videre henvisning til Iversen, Legal Risk Management.

101 Taraldset (2011a) s. 21 med videre henvisning til St.meld. nr. 10 (2008-2009) avsnitt 3.1 jf. avsnitt 3.2.4 hvor regjeringen legger til grunn at dette er en hensiktsmessig metodikk for å forhindre korrupsjon.

102 Taraldset (2011a) s. 22.

103 Ibid.

104 Ibid.

105 Ibid s. 35.

3.4.2.3.2 Hvilke kvalitative krav stilles til den gjennomførte selvregulering etter norsk rett?

Etter både skadeserstatningsloven § 1-6 og straffeloven § 48a, jf. § 48b bokstav c er det sammenliknet med The UK Bribery Act seksjon 7 gitt liten avklaring og veiledning til hvilke konkrete organisatoriske selvreguleringstiltak som er relevante for forebygging av korrupsjon etter bestemmelsene. Det kan etter ordlyd eller forarbeider i liten grad utledes noen konkrete kvalitative krav, men ved at bestemmelsene skal virke preventivt så korrupsjon unngås, er det et minstekrav om at de tiltak som velges er egnet til å forebygge korrupsjon, og at de er reelt implementert i virksomheten.

Videre vil den risikoen for korrupsjon den enkelte virksomhet står overfor endres fra tid til annen. For å sikre reell forebygging av korrupsjon i tråd med formålet bak bestemmelsene må det i likhet med etter seksjon 7 dermed også kunne oppstilles et minstekrav om at de tiltakene som blir iverksatt jevnlig vurderes i forhold til risikonivå, og på bakgrunn av dette revideres dersom dette finnes nødvendig.

I tråd med proposjonalitetskravet som oppstilles i forhold til § 1-6 vil virksomhetens størrelse, art og den risiko for korrupsjon virksomheten står overfor være relevante faktorer i vurderingen av hvilke tiltak som kan kreves iverksatt. Det skal ikke stilles uforholdsmessig strenge krav overfor den enkelte virksomhet. Hvilke tiltak som i det konkrete tilfellet må anses «rimelig» å forvente etter § 1-6, og som også etter § 48b bokstav c kan kreves, vil blant annet kunne påvirkes av innholdet i de selvreguleringsinitiativene som organisasjoner som for eksempel NHO og Eksportfinans har iverksatt.¹⁰⁶ At The UK Bribery Act og FCPA har ekstraterritorial virkning og en rekke utenlandske selskaper, herunder norske, omfattes av denne korrupsjonslovgivningen, innebærer at de selvreguleringstiltak som kreves for ansvarsfrihet etter seksjon 7 og den likelydende bestemmelsen i FCPA¹⁰⁷, vil kunne påvirke hva som kan forventes etter norsk rett.

Taraldset fremhever at det i likhet med etter The UK Bribery Act seksjon 7 er en sammenheng mellom krav til selvregulering for forebygging av korrupsjon og varsling.¹⁰⁸ I både Europarådets sivilrettslige konvensjon mot korrupsjon og etter seksjon 7 blir implementering av effektive rutiner for varsling som nevnt ansett som en viktig sivilrettslig reguleringsmekanisme for forebygging og avdekking av korrupsjon. Rutiner og systemer for varsling om kritikkverdige forhold etter arbeidsmiljøloven¹⁰⁹ § 3-6 er egnet til reelt å forebygge og avdekke korrupsjon, og regjeringen ser dette som sentralt for virksomheters helhetlige og systematiske arbeid med samfunnsansvar, herunder ansvar for å forhindre og avdekke korrupsjon.¹¹⁰ Implementerte varslingsrutiner er med dette en kvalitativ spesifisering av en type tiltak som kan være relevant, men ikke tilstrekkelig, i en ansvarsvurdering etter både § 1-6 og §§ 48a, jf. 48b.¹¹¹

---

106 Ibid s. 25.

107 Se Foreign Corrupt Practices Act (FCPA) U.S.C. § 78m (b)(2).

108 Ibid s. 26.

109 Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. av 17. juni 2005 nr. 62 (arbeidsmiljøloven).

110 Taraldset (2011a) s. 26 med videre henvisning til St.meld. nr. 10 (2008-2009) punkt 3.1.2.

111 Ibid s. 26-27.

4. En avsluttende vurdering av rettsstilstanden: Bør Norge i likhet med Storbritannia vedta en ny straffebestemmelse om bekjempelse av korrupsjon i kommersielle virksomheter etter mønster fra The UK Bribery Act seksjon 7?

Som nevnt viser undersøkelser at det i dag er få norske virksomheter som har gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon. Dette tyder på at det samlede grunnlaget som i dag skaper insentiver for norske foretak til å iverksette selvreguleringstiltak med sikte på å forebygge korrupsjon, ikke er tilstrekkelig for en effektiv forebygging av korrupsjon blant norske virksomheter.

Den internasjonale rettsutviklingen på korrupsjonsområdet, herunder vedtakelsen av The UK Bribery Act seksjon 7, viser at selvregulering i stadig økende grad har betydning for strafferettslig foretaksansvar i korrupsjonssaker. I norsk rett har gjennomført selvregulering derimot størst betydning i forhold til sivilrettslig foretaksansvar etter skadeserstatningsloven § 1-6.

I forbindelse med høringen om forslag til skadeserstatningsloven § 1-6 tok Riksadvokaten til orde for å utforme § 1-6 mer i tråd med straffelovens foretaksstraffbestemmelser i §§ 48 a og 48 b.¹¹² Med henvisning til behovet for og hensynet til en effektiv forebygging av korrupsjon i norske virksomheter, valget lovgiver gjorde med utformingen og vedtakelsen av skadeserstatningsloven § 1-6, samt den internasjonale rettsutviklingen og vedtakelsen av The UK Bribery Act i Storbritannia og den nesten likelydende straffebestemmelsen i seksjon 7, er det grunnlag for å hevde at det i dag bør vedtas en ny foretaksstraffbestemmelse i Norge som likner The UK Bribery Act seksjon 7.¹¹³

Bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 1-6 er imidlertid ny, og i denne sammenheng er det nærliggende å spørre seg om § 1-6 *med tiden* vil gi norske virksomheter tilstrekkelig insentiver til å iverksette selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon.

I forarbeidene til skadeserstatningsloven § 1-6 ble det antatt at bestemmelsen ville ha relativt stor preventiv effekt. Det ble der uttalt at en lovfesting av ansvaret i § 1-6 ville kunne «medføre større oppmerksomhet om ansvarsgrunnlaget, og dermed generere flere krav» om erstatning for tap som følge av korrupsjon enn tidligere.¹¹⁴ Det ble videre lagt til grunn «at en erstatningsbestemmelse som foreslått vil ha preventiv effekt» og at det «er naturlig å anta at private bedrifter og det offentlige i lys av et mulig erstatningsansvar vil drive et aktivt antikorrupsjonsarbeid for å etablere gode arbeidsformer og rutiner som kan forhindre korrupsjon».¹¹⁵

Å plassere selvregulering som sivilrettslig reguleringsmekanisme i et straffebud, fremfor i en sivilrettslig bestemmelse som § 1-6, vil imidlertid trolig skape et betydelig sterkere insentiv for foretak til å gjennomføre selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon. Strafferettslig foretaksansvar kan i prinsippet medføre ubegrensede bøter, inndragning og rettighetstap, jf. § 48a (3), samt betydelig omdømmetap og utestengelse.¹¹⁶ Sivilrettslig foretaksansvar etter § 1-6 er derimot begrenset til skadelidtes økonomiske tap, jf. § 1-6 (2). Dette taler for at § 1-6 med tiden ikke vil skape tilstrekkelig insentiver for norske virksomheter til å iverksette selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon, og at det i Norge bør vedtas en ny foretaksstraffbestemmelse som likner The UK Bribery Act seksjon 7.

112 Ot.prp.nr. 73 (2006-2007) s. 30.

113 Taraldset (2011a) s. 35-36 som fremholder at rettsutviklingen i Norge bør gå mer i retning av større sammenfall mellom betydningen av selvregulering for det sivilrettslige og det strafferettslige foretaksansvaret.

114 Ot.prp.nr.73 (2006-2007) s. 44.

115 Ibid.

116 Jf. blant annet Forskrift om offentlige anskaffelser der §§ 11-10 (1) e og 20-12 (1) e slår fast at «oppdragsgiver skal avvise leverandører» som er «rettskraftig dømt» for blant annet «korrupsjon».

Dette støttes av at sannsynligheten for å bli møtt med sivilrettslig straffeansvar sammenlignet med strafferettslig foretaksansvar er relativt liten. Mens påtalemyndighetene som regel vil ta ut tiltale og straffeforfølge en virksomhet for korrupsjon,¹¹⁷ er det en forutsetning for erstatningsansvar etter § 1-6 at det eksisterer en skadelidt som har både mulighet og ønske om å forfølge erstatningskravet mot foretaket.¹¹⁸ Ettersom fornærmede bærer risikoen for saksomkostninger ved en sivil rettergang, vil privat håndhevelse kunne medføre betydelige økonomisk risiko og kunne være lite attraktivt for fornærmede.¹¹⁹

Forfølgelse av et erstatningskrav etter § 1-6 kan også være lite attraktivt for fornærmede fordi det kan være vanskelig å nå frem med et erstatningskrav for tap lidt som følge av korrupsjon. Den sivilrettslige Ullevål-dommen¹²⁰ kan tyde på at domstolene enn så lenge har en relativt umoden forståelse av korrupsjonsfenomenet i praksis.¹²¹ Saken gjaldt et sivilrettslig erstatningskrav mellom en entreprenør og Ullevål sykehus. Saken ble reist før vedtakelsen av den særskilte korrupsjonsbestemmelsen i § 1-6, og ble derfor vurdert etter den alminnelige bestemmelsen om arbeidsgiveransvar i skadeserstatningsloven § 2-1. Entreprenørens mangeårige oppdragskontrakt med sykehuset ble avsluttet og en ny entreprenør tok over kontrakten. På tross av at det i en strafferettslig dom¹²² ble slått fast at det forelå grov korrupsjon mellom sykehusets eiendomssjef og den nye entreprenøren, ble korrupsjon som mulig årsaksfaktor til tap av kontrakten ikke vurdert av retten, og saksøker ble ikke tilkjent erstatning for sitt tap.

Ved at korrupsjon som årsak til et økonomisk tap er selve vurderingstemaet etter § 1-6, vil retten i fremtidige saker om krav etter § 1-6 vanskelig kunne utelukke en vurdering av korrupsjon som mulig årsak til et økonomisk tap som i Ullevål-dommen.¹²³ Etter § 1-6 vil det dermed kunne være enklere å vinne frem med en påstand om tap som følge av korrupsjon enn tidligere.

Tina Søreide har fremhevet virksomheters lave tilbøyelighet til å saksøke konkurrenter i internasjonal forretningsvirksomhet. I en studie Søreide i samarbeid med NHO gjennomførte om korrupsjonsutfordringer blant norske eksportrettede bedrifter, var det svært få av respondentene som hadde prøvd å klage på tross av at 2/3 av disse mente de hadde mistet en kontrakt på grunn av korrupsjon.¹²⁴ En av hovedårsakene Søreide som forklaring holder frem, er risikoen for å miste fremtidig forretnings samarbeid.¹²⁵ På tross av at undersøkelsen gjaldt korrupsjon i internasjonal handel, er det grunn for å tro at det samme kan gjøre seg gjeldende for norske virksomheter som har mistet kontrakter til andre norske virksomheter som følge av korrupsjon, og at dette vil kunne begrense erstatningskrav etter skadeserstatningsloven § 1-6.

Den relativt lave sannsynligheten for å bli møtt med erstatningskrav etter § 1-6 taler for at § 1-6 selv med tiden ikke vil skape tilstrekkelig sterke insentiver for norske virksomheter til å iverksette selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon, og at det i Norge i likhet med i Storbritannia bør vedtas en ny foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon.

Dette støttes av at § 1-6 neppe har så sterk preventiv effekt som bestemmelsen kunne ha hatt. Etter § 1-6

---

117 NOU 2002:22 s. 14.

118 Høivik (2010) s. 94.

119 Ibid.

120 LB-2007-63743.

121 Taraldset (2011b) nr. 2 s. 56.

122 Se LB-2007-6315-2 (dommen ble for eiendomssjefens vedkommende opphevet, men er rettskraftig for entreprenørens del). I LB-2009-35191 ble imidlertid eiendomssjefen på nytt domfelt for aktiv korrupsjon, og denne dommen er nå rettskraftig for hans del.

123 Taraldset (2011b) nr. 2 s. 56.

124 Søreide (2011) s. 28.

125 Ibid.

er det manglende forutberegnelighet både i forhold til hva som kreves for å oppfylle selvreguleringsvilkåret i § 1-6, og i forhold til om gjennomført selvregulering vil medføre ansvarsfrihet ettersom dette kun er ett av to kumulative vilkår for ansvarsfrihet. Den manglende forutberegneligheten etter § 1-6 svekker trolig virksomhetenes insentiver til å iverksette selvregulering etter bestemmelsen.

En potensiell negativ bieffekt ved bruk av selvregulering som reguleringsmekanisme er faren for at slike bestemmelser vil virke for effektivt («over deterrence») i den forstand at virksomheter vil bruke uforholdsmessig mye ressurser på å føre tilsyn og kontroll med at en lovregel blir fulgt i virksomheten, og at dette kan medføre en samfunnsøkonomisk ineffektiv bruk av ressurser.¹²⁶ Dette ble fremholdt både i forbindelse med vedtakelsen av § 1-6, og særlig ved vedtakelsen av The UK Bribery Act seksjon 7 i en periode med økonomiske nedgangstider.¹²⁷ Dette kan tale mot at det i Norge bør vedtas en ny foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon som seksjon 7 i Storbritannia.

I forarbeidene til § 1-6 tilbakeviste imidlertid departementet slike synspunkter ved å uttale at «økonomisk konsekvenser ved korrupsjonsforebygging» vil ha en «preventiv effekt», og at «en større oppmerksomhet om korrupsjon og tiltak i virksomhetene for å forebygge korrupsjon må antas å ha en positiv samfunnsøkonomisk effekt, som i et bredere perspektiv også vil komme virksomhetene til nytte».¹²⁸ I forordet til veiledningen til The UK Bribery Act fremheves det også at det ikke er et spørsmål om å velge mellom det å støtte vekst og det å bekjempe korrupsjon. Det slås fast at dette valget er falskt - korrupsjonsbekjempelse er bra for forretningsvirksomhet fordi det legger til rette for handelsvekst og for at frie markeder skal blomstre.¹²⁹ Proposjonalitetsprinsippet i både § 1-6 og seksjon 7 vil dessuten sikre at den enkelte virksomhet ikke pålegges uforholdsmessig omfattende tiltak i forhold til virksomhetens størrelse, og den risiko virksomheten ut ifra virksomhetsområde står overfor.

Den relativt langvarige tradisjonen i norsk rett med en alminnelig hjemmel for foretaksstraff kan tale mot vedtakelsen av en særskilt foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon. I Storbritannia, der det også lenge har eksistert en generell hjemmel for foretaksstraff med den nevnte «The identification theory», var dette imidlertid ikke til hinder for vedtakelsen av den særskilte straffebestemmelsen mot korrupsjon i kommersielle virksomheter i The UK Bribery Act seksjon 7. Hensynet til en effektiv korrupsjonsbekjempelse bør være avgjørende for at det også i Norge bør vedtas en særskilt foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon.

Berettigelsen for at det bør vedtas en særskilt foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon, og ikke for andre lovbrudd, kan begrunnes med at korrupsjon er en forbrytelse av særlig sterk samfunnsskadelig karakter, og at det er karakteristisk for korrupsjon at den foregår svært fordekt og at oppdagelsesrisikoen generelt er liten.¹³⁰ Det er dermed særlig behov for preventiv lovgivning når det kommer til korrupsjon. I tillegg har både lovgiver og staten gjennom lovbestemmelser og traktatforpliktelser fremhevet viktigheten av bekjempelse av korrupsjon.

I forhold til bekjempelse av korrupsjon i virksomheter kan det også hevdes at det er et særlig stort behov for preventiv foretaksstrafflovgivning og at selvregulering er særlig viktig som reguleringsmekanisme for en effektiv forebygging av korrupsjon. I relasjon til andre virksomhetsrelaterede risikoer eksisterer det i tillegg til foretaksstraffbestemmelsen i §§ 48a og 48b ofte påbudsregler om krav til tiltak og kontroll for å forebygge ulike lovbrudd, samt særskilte tilsyn som fører kontroll med virksomheters overholdelse av

---

126 Høivik (2010) s. 103.

127 Se forordet til UK Bribery Act 2010 Guidance av Kenneth Clarke, Secretary of State Justice, mars 2011.

128 Ot.prp.nr.73 (2006-2007) s. 44.

129 Ibid.

130 Se Rt. 2001 s. 227 (side 230).

disse lovverkene.¹³¹ Brudd på slike regler kan etter omstendighetene danne selvstendig grunnlag for foretaksstraff.¹³² At slike regelverk og tilsyn ikke eksisterer på korrupsjonsområdet gjør at det er særlig viktig med en effektiv foretaksstraffbestemmelse som skaper insentiver for foretak til å iverksette selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon spesielt.

Argumentene som ble fremholdt for vedtakelsen av skadeserstatningsloven § 1-6, gjør seg også gjeldende for vedtakelse av en særskilt foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon. Det ble av departementet fremholdt at «en særskilt lovbestemmelse ville kunne utformes spesielt med sikte på korrupsjonstilfellene, og dermed gi en mer tilpasset anvisning på hva som skal være vurderingstemaet» når man skal ta stilling til om foretaket skal ilegges straff.¹³³ Et ytterligere argument var at «en egen lovbestemmelse også ville være med på å tydeliggjøre arbeidsgiverens ansvar for å forhindre at det begås korrupsjon i virksomheten».¹³⁴

Ved vedtakelsen av foretaksstraffbestemmelsene fremhevet kommisjonen også faren for «manglende forutsigbarhet ved håndhevelse av generelle bestemmelser» og uttalte at det dessuten kan være «lettere å overse muligheten for foretaksstraff når den ikke fremgår av selve straffebudet».¹³⁵

En del norske virksomheter må innrette seg etter The UK Bribery Act samt FCPA som følge av lovenes ekstraterritoriale virkning. At en del norske virksomheter allerede må gjennomføre selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon for å unngå straffeansvar etter The UK Bribery Act seksjon 7 og den likelydende bestemmelsen i FCPA,¹³⁶ samt hensynet til like konkurransevilkår for alle norske virksomheter, taler også for at det i Norge bør vedtas en ny foretaksstraffbestemmelse etter mønster fra The UK Bribery Act seksjon 7.

Etter dette er det mye som taler for at Norge i likhet med Storbritannia bør vedta en ny foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon som i likhet med The UK Bribery Act seksjon 7 og skadeserstatningsloven § 1-6 aktivt tar i bruk selvregulering som reguleringsmekanisme for en effektiv forebygging av korrupsjon i kommersielle virksomheter. Det er videre mye som taler for at en ny foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon verken bør være fakulativ som dagens foretaksstraffbestemmelse i straffeloven § 48a, jf. § 48b eller at gjennomført selvregulering er ett av to kumulative vilkår for ansvarsfrihet som etter skadeserstatningsloven § 1-6. Gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon bør derimot være eneste moment i straffbarhetsvurderingen, formulert som et vilkår for straffrihet etter mønster fra The UK Bribery Act seksjon 7.

Se for eksempel internkontrollforskriften, som etter sitt formål stiller krav om systematiske gjennomføring av tiltak for å «fremme forebyggende arbeid i virksomheten» innen blant annet «arbeidsmiljø, sikkerhet og forurensning», jf. § 1, og Arbeidstilsynet som fører tilsyn med overholdelsen av regelverket.

Dersom gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon er både nødvendig og tilstrekkelig for straffrihet som seksjon 7, vil bestemmelsen for det første ha betydelig større preventiv effekt enn bestemmelser der gjennomført selvregulering kun er ett av flere ikke-uttømmende momenter

---

131 Se for eksempel internkontrollforskriften, som etter sitt formål stiller krav om systematiske gjennomføring av tiltak for å «fremme forebyggende arbeid i virksomheten» innen blant annet «arbeidsmiljø, sikkerhet og forurensning», jf. § 1, og Arbeidstilsynet som fører tilsyn med overholdelsen av regelverket.

132 Høivik (2010) s. 74.

133 Ot.prp.nr.73 (2006-2007) s. 29.

134 Ibid.

135 Ot.prp.nr. 27 (1990-1991) s. 8.

136 Se Foreign Corrupt Practices Act (FCPA) U.S.C. § 78m (b)(2).

som i § 48a, jf. § 48b eller ett av to kumulative vilkår som i § 1-6. Det vil dessuten sikre større forutberegnelighet dersom gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon med sikkerhet vil medføre straffrihet.

I en mastergradsavhandling ved det Juridisk fakultet ved Universitetet i Oslo¹³⁷ var tema foretaksstraff for korrupsjon. I avhandlingen ble det foretatt en analyse av «kan»-skjønnen i § 48a, jf. § 48b når overtredelsen er korrupsjon. Kandidaten kom frem til at en vurdering av momentene i § 48b normalt vil resultere i at foretaksstraff må anses hensiktsmessig i korrupsjonstilfeller.¹³⁸ Konklusjonen var blant annet basert på at prevensjonshensynet gjør seg særlig sterkt gjeldende i korrupsjonstilfeller og at enhver korrupsjonshandling generelt må anses som en grov forbrytelse, jf. § 48b bokstav a og b.

Dette taler for at en ny foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon ikke bør være fakulativ, men obligatorisk, med mindre virksomheten hadde gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon. Dette synet styrkes dersom man også tar i betraktning vedtakelsen av skadeserstatningsloven § 1-6 og den generelle rettsutviklingen mot en stadig økt bruk av selvregulering som reguleringsmekanisme i bekjempelsen av korrupsjon.

En effektiv oppfyllelse av Norges internasjonale forpliktelser på korrupsjonsområdet taler også for vedtakelse av en ny særskilt foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon. På tross av at departementet har antatt at den fakulative foretaksstraffbestemmelsen oppfyller Norges internasjonale forpliktelser,¹³⁹ har det fra flere hold blitt reist tvil om dette.

For det første har Working Group on Bribery kritisert foretaksstraffens fakulative karakter, og uttrykt tvil om dagens foretaksstraffbestemmelse oppfyller OECD-konvensjonens krav til ansvar for juridiske personer. I forbindelse med vedtakelsen av korrupsjonsbestemmelsene i §§ 276a til 276c fremholdt dessuten Transparency International Norge at Straffelovrådet syntes å innrømme en ”viss tvil” om Norge oppfyller sine internasjonale forpliktelser med den skjønsmessige adgangen påtalemyndigheten og domstolen har til ikke å anvende foretaksstraff selv når vilkårene for straff er tilstede.¹⁴⁰ Transparency International Norge så det som «en fordel om denne tvilen blir ryddet av veien og at det blir hjemlet i loven at foretaksstraff benyttes når vilkårene for straffeansvar foreligger» og at dette «ville sikre bedre samsvar mellom norsk lov og konvensjonens mål og prinsipper».¹⁴¹

At gjennomført selvregulering med sikte på å forebygge korrupsjon bør være eneste forsvar mot illeggelse av foretaksstraff for korrupsjon som etter seksjon 7 støttes av resultatet i «Norconsult-dommen».¹⁴² Saken gjaldt et samarbeidsprosjekt i Tanzania der Norconsult var en av deltakerne. I forbindelse med prosjektet ble det bevist at det ble begått korrupsjon, og tre ansatte i Norconsult ble domfelt for grov korrupsjon. På tross av at tingretten fant at korrupsjonen ble begått på Norconsults vegne, og de øvrige grunnvilkårene i § 48a var oppfylt, ble Norconsult frifunnet etter en vurdering av «kan» skjønnet og momentene i § 48b.

Dommen viser at en fakulativ foretaksstraffbestemmelse kan få svært uheldige konsekvenser. På tross av

---

137 Universitetet i Oslo, mastergradsoppgave. «Foretaksstraff for korrupsjon – En analyse av kan-skjønnen etter strl. § 48 a når overtredelsen er korrupsjon». 18. april 2011 Oslo.

138 Ibid s. 51.

139 Ot.prp.nr.78 (2002-2003) s. 24 og Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 240-241.

140 Ot.prp.nr.78 (2002-2003) s.32 og Transparency International Norge sin høringsuttalelse om forslaget til nye straffebestemmelser mot korrupsjon. Tilgjengelig på:

<http://www.transparency.no/index.php?kat=Dokumenter&c=38&p=&tema=6&hovedTema=6> (10.03.2012).

141 Ibid.

142 TOSLO-2009-187431.

at tingretten mente at Norconsult «kunne ha forebygget overtredelsen» og det forelå stor korrupsjonsrisiko i forbindelse med prosjektet, ble blant annet økonomiske konsekvenser som følge av foretaksstraff fremholdt som et argument for frifinnelse. I denne forbindelse uttalte tingretten at «selskapet har milliardomsetning, og kan miste halvparten av sin omsetning» som følge av straff. I forbindelse med vedtakelsen av den norske foretaksstraffbestemmelsen fremholdt kommisjonen at hensynet til foretakets økonomiske evne bare skulle komme inn ved utmålingen av bøtestraffen, men departementet slo fast at dette hensynet også ville kunne påvirke vurderingen av om foretaksstraff skulle ilegges.¹⁴³ At økonomiske konsekvenser under omstendighetene ble tillagt så stor vekt for frifinnelse, viser at foretaksstraffbestemmelsens fakulative karakter kan få utilsiktede virkninger, og medføre at domstolene i flere tilfeller enn det som var lovgivers hensikt unnlater å idømme foretaksstraff.

5. Oppsummering

Denne komparative analysen av norsk rett og UK Bribery Act seksjon 7 viser at Storbritannia har kommet et stykke lenger enn Norge når det gjelder bekjempelse av korrupsjon i virksomheter med økonomisk formål. Seksjon 7 antas å ha betydelig større preventiv effekt enn norsk rett. En av hovedårsakene til dette er at selvregulering i seksjon 7 er en forutsetning for straffrihet etter det strafferettslige foretaksansvaret for korrupsjon. Veiledningen til seksjon 7 som britiske myndigheter har offentliggjort gir i tillegg en mye større grad av avklaring, veiledning og forutberegnelighet for virksomheter som omfattes av seksjon 7 sammenliknet med hva det norske rettskilebildet gir vedrørende selvregulering etter § 1-6 og § 48a, jf. § 48b bokstav c.

På bakgrunn av denne komparative analysen er det grunnlag for å hevde at det bør vedtas en ny foretaksstraffbestemmelse mot korrupsjon som innholdsmessig utformes etter mønster fra seksjon 7, der gjennomført selvregulering både er nødvendig og tilstrekkelig for straffrihet.

---

143 Ot.prp.nr. 27 (1990-1991) s. 35.

6. Litteraturliste

Litteratur:

- Bogdan, Michael. *Komparativ rettskunnskap*. 2. utgave. Nordstedts Juridik, Stockholm 2003.
- de Cruz, Peter. *Comparative Law in a Changing World*. 2. utgave. Routledge-Cavendish Publishing, London 2007.
- Gisle, Jon. *Jusleksikon*. Kunnskapsforlaget 3. utgave Oslo 2007.
- Nordic Law - Between Tradition and Dynamism*. Redigert av Husa, J. Nuotio, K. og Pihlajamäki, H. Intersentia, Antwerp 2007.
- Høivik, Knut. *Foretaksstraff - En analyse av ansvarskonstruksjonen i straffeloven § 48a og dens forutsetninger*. Avhandling for graden philosophiae doctor (PhD), Universitetet i Bergen, 2010.
- Joly, Eva. «*Kampen mot korrupsjon – fra utopi til virkelighet*». Skriftlig versjon av foredraget holdt under Kristofer Lehmkuhl Forelesning, Norges Handelshøyskole, Bergen 24. september 2004.
- Kvamme, Helge. «*Gransking av korrupsjonssaker-Hvordan skjules korrupsjon i regnskapene?*». Praktisk økonomi og finans, nr. 4/2011 s. 12-20. Universitetsforlaget, Oslo.
- Lando, Ole. *Kort indføring i komparativ ret*. 2. utgave. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2004.
- Rocher, Elisabeth og Ellingsen, Einar C. «*Internasjonale håndhevingstrender – krav til selskapenes tiltak mot korrupsjon*». Praktisk økonomi & finans nr. 4/2011. Universitetsforlaget, Oslo. s. 21-25.
- Sunde, Jørn Øyrehagen. *Speculum legale - rettspegelen*. 3. utgave. Fagbokforlaget, Bergen 2010.
- Søreide, Tina. «*Utfordringer knyttet til korrupsjon i internasjonal handel og investeringer*». Praktisk økonomi og finans, nr. 4/2011. Universitetsforlaget, Oslo. s. 26-34.
- Taraldset, Birthe. «*Selvregulering som sivil- og strafferettslig reguleringsmekanisme for forebygging og avdekking av korrupsjon*». Tidsskrift for strafferett nr. 1/2011a s. 6-43. Gyldendal, Oslo.
- Taraldset, Birthe. «*Å forstå korrupsjonsfenomenet i praksis; med «Ullevål-saken» som illustrasjon*». Praktisk økonomi og finans, nr. 4/2011b s. 50-57. Universitetsforlaget, Oslo.

Internettider og elektroniske dokumenter:

- Høivik, Knut. «*Det stedlige virkeområdet for de norske reglene om foretaksstraff*». Håkonarmål 2006 s. 5-21, Bergen 2006. Tilgjengelig på: <https://bora.uib.no/bitstream/1956/2011/1/Hakonarmal2006.pdf> (10.04.2012).
- Transparency International Norge, «*Korrupsjonsdommer i Norge 2003-2011*». Redigert av Linn Helmich Pedersen, Oslo 2011. Tilgjengelig på: <http://www.transparency.no/article.php?id=323> (25.05.2012).
- Universitetet i Oslo, masteravhandling. «*Foretaksstraff for korrupsjon – En analyse av kan-skjønnet etter strl. § 48 a når overtredelsen er korrupsjon*». 18. april 2011 Oslo. Tilgjengelig på: <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=116356> 23.05.2012).

Ministry of Justice, “The UK Bribery Act 2010 Guidance about procedures which relevant commercial

organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing”. Tilgjengelig på: <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf> (25.03.2012).

PricewaterhouseCoopers «Global Economic Crime Survey 2011». Tilgjengelig på: <http://www.pwc.no/no/gransking/publikasjoner/crime-survey-2011.jhtml> 20.05.2012).

Ernst & Young, «European Fraud Survey 2011- Rapport Norge». Tilgjengelig på: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/European_Fraud_Survey_2011_-_Norsk_rapport/\\$FILE/European%20Fraud%20Survey%202011_WEB.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/European_Fraud_Survey_2011_-_Norsk_rapport/$FILE/European%20Fraud%20Survey%202011_WEB.pdf) (20.05.2012).

St.meld. nr. 10 (2008-2009) Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi. Tilgjengelig på: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-10-2008-2009-.html?id=542966> (22.05.2012).

OECD Phase 2 report on Norway 2004. Tilgjengelig på: <http://www.oecd.org/dataoecd/3/28/31568595.pdf> (20.05.2012).

OECD Phase 2bis report on the United Kingdom 2008. Tilgjengelig på: <http://www.oecd.org/dataoecd/23/20/41515077.pdf>

OECD Phase 2 follow-up report on the United Kingdom 2007. Tilgjengelig på: <http://www.oecd.org/dataoecd/43/13/38962457.pdf>

GRECO Second Evaluation Round, Evaluation Report on Norway 2004. Tilgjengelig på: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval2\(2004\)3_Norway_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval2(2004)3_Norway_EN.pdf) (20.05.2012).

GRECO First Evaluation Round, Evaluation Report on the United Kingdom 2001. Tilgjengelig på: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1\(2001\)8_UnitedKingdom_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round1/GrecoEval1(2001)8_UnitedKingdom_EN.pdf) (20.05.2012).

GRECO Third Evaluation Round, Compliance Report on the United Kingdom 2010. Tilgjengelig på: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3\(2009\)3_UnitedKingdom_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3(2009)3_UnitedKingdom_EN.pdf) (20.05.2012).

GRECO Third Evaluation Round, Evaluation Report on the United Kingdom 2008. Tilgjengelig på: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3\(2007\)3_UnitedKingdom_One_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3(2007)3_UnitedKingdom_One_EN.pdf)

Lov- og forarbeidsregister:

- 1902 Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 (straffeloven).
- 1969 Lov om skadeserstatning av 13. juni 1969 nr. 26 (skadeserstatningsloven).
- 2005 Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. av 17. juni 2005 nr. 62 (arbeidsmiljøloven).
- 2010 The UK Bribery Act 2010

NOU 1989:11	Straffeansvar for foretak. Straffelovkommisjonens delutredning III
NOU 2002:22	En alminnelig straffebestemmelse mot korrupsjon
Ot.prp.nr.27 (1990-1991)	Om lov om endringer i straffeloven m.m. (straffeansvar for foretak)
Ot.prp.nr.78 (2002-2003)	Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)
Ot.prp.nr. 90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven)
Ot. prp.nr.73 (2006-2007)	Om lov om endring i lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (gjennomføring av Europarådets sivilrettslige konvensjon om korrupsjon)